

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

ITSENÄISTYMISEN POLULLA

Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia jälkihuollosta

TEKIJÄT:

Hanna Korhonen
Veera Ohtonen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Hanna Korhonen ja Veera Ohtonen	
Työn nimi Itsenäistymisen polulla – Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia jälkihuollosta	
Päiväys 21.11.2023	Sivumäärä/Liitteet 47/7
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani Familiar asumispalvelu Oiva/avopalvelut Ylä-Savo & Familiar avopalvelut Uusimaa	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä selvitettiin lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia jälkihuoltopalveluista Pohjois-Savon ja Uudenmaan alueella. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten nuoret kokevat jälkihuoltopalveluiden hyödyllisyyden ja kehittämistarpeet, joiden pohjalta jälkihuollon toimintaa voidaan kehittää.</p> <p>Jälkihuolto on sijaishuollon jälkeen tarjottava tukimuoto. Oikeus jälkihuoltopalveluihin lastensuojelun asiakkaalla on silloin, kun hän on ollut vähintään puoli vuotta sijoitettuna alle 18-vuotiaana. Oikeus jälkihuoltoon päättyy, kun nuori täyttää 25 vuotta. Jälkihuoltoa on tutkittu Suomessa vähän.</p> <p>Toimeksiantajana opinnäytetyössä oli Familiar asumispalvelu Oiva/avopalvelut Ylä-Savo. Lisäksi yhteistyökumppanina opinnäytetyössä oli Familiar avopalvelut Uusimaa. Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto kerättiin Webropol-kyselyllä ja yksilohaastatteluilla. Tutkimukseen osallistui 10 jälkihuoltoon siirtynyttä nuorta.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan itsenäistyvät nuoret kokivat tuen tarpeita taloudellisesta tilanteesta huolehtimisessa, psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämisessä sekä erilaisissa asiointitilanteissa. Hyödyllisimmät tukimuodot olivat tutkimuksen mukaan matalan kynnyksen asiointiapu, taloudellinen tuki sekä tukihenkilön kanssa vietetty aika. Jälkihuollon palveluissa tulisi kehittää erityisesti nuorten vertaistuen antamista sekä lisätä tiivistä yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa ostopalvelusopimusten kehittämiseksi. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää jälkihuoltopalveluiden kehittämisessä. Jatkossa nuorten kokemuksia voisi tutkia alueellisesti eri puolilla Suomea kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä.</p>	
Avainsanat Lastensuojelu, jälkihuolto, psykososiaalinen tuki, itsenäistyminen	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Degree Programme in Social Services	
Authors Hanna Korhonen & Veera Ohtonen	
Title of Thesis On the path towards independence – The experiences of aftercare clients in child welfare	
Date November 21, 2023	Pages/Appendices 47/7
Client Organisation /Partners Familiar asumispalvelu Oiva/Avopalvelut Ylä-Savo & Familiar avopalvelut Uusimaa	
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to find out the experiences about the services child welfare aftercare clients have received in Northern Savo and Uusimaa in Finland. The aim of the thesis was to collect information about child welfare aftercare services from the clients' points of view, so that the services could be improved.</p> <p>Child welfare aftercare is a form of support offered to a client after foster care. A child welfare client has the right to aftercare services after a foster care placement that has lasted at least for six months under the age of 18. The right to aftercare ends when the person turns 25. In Finland, aftercare research has been limited.</p> <p>The study was a qualitative study. The research material was collected using the Webropol survey as well as individual interviews. Ten clients of aftercare participated in the study. The client organisation of the thesis was Familiar asumispalvelu Oiva/avopalvelut Ylä-Savo, and also Familiar avopalvelut Uusimaa was involved in the thesis as a partner.</p> <p>According to the results young people going through the transition towards independence experienced significant needs for support when taking care of their financial situation, maintaining mental well-being and when running errands as well. According to the study, the most useful forms of support were the easily accessible support assistance, financial support as well as the time spent with their support employee. In aftercare services, peer support among the young people in the similar situation should be developed, and cooperation with social workers should be increased to develop purchase service contracts for example. The results of the study can be used in the development of aftercare services. In further development of the study, the data could be collected from different areas in Finland using a quantitative method.</p>	
<p>Keywords</p> <p>Child protection, aftercare, psychosocial support, becoming independent</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO	7
2.1	Jälkihuollon tuki nuorelle.....	7
2.2	Jälkihuollon laatukriteeristö	8
2.3	Taloudellinen tuki ja itsenäistymisvarat.....	9
2.4	Jälkihuollon haasteet ja uudistamistarpeet	10
2.5	Kokemusasiantuntijoiden kehittämisehdotukset	11
3	JÄLKIHUOLTONUORI ITSENÄISTYMISSVAIHEESSA	13
3.1	Siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon	13
3.2	Itsenäistyvän nuoren roolikartta.....	14
4	PSYKOSOSIAALINEN TUKI ITSENÄISTYVÄLLE NUORELLE JÄLKIHUOLTOVAIHEESSA.....	16
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	18
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
6.1	Tutkimusmenetelmän esittely	19
6.2	Aineiston keruu.....	19
6.3	Aineiston analysointi.....	20
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	22
7.1	Nuorten tuen tarpeet.....	22
7.2	Nuorille tarjottava tuki	23
7.3	Jälkihuoltopalvelujen kehittäminen	24
8	POHDINTA.....	26
8.1	Tulosten johtopäätökset.....	26
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	28
8.3	Ammatillinen kasvu	30
8.4	Hyödynnettävyys ja kehittämissideat.....	31
	LÄHTEET	33
	LIITE 1: WEBROPOL-KYSELYN KYSYMYKSET	36
	LIITE 2: HAASTATTELUKYSYMYKSET	37
	LIITE 3: TUTKIMUKSEN SAATEKIRJE	38
	LIITE 4: OPINNÄYTETYÖN TIETOSUOJAILMOITUS.....	39

LIITE 5: HAASTATTELUTUTKIMUKSEN SUOSTUMUSLOMAKE	44
LIITE 6: ESIMERKKI TUTKIMUSAINEISTON REDUSOINNISTA, KLUSTEROINNISTA JA ABSTRAHOINNISTA	45
LIITE 7: TUTKIMUSLUPA.....	46

1 JOHDANTO

Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen eri kunnissa on vaihtelevaa. Jokaisen itsenäistymisvaiheessa olevan jälkihuollon asiakkaan tulisi saada laadukasta tukea ja palveluita asiakkuutensa aikana riippumatta asuinkunnasta. Jälkihuolto on nuorelle laissa määritelty oikeus, ja se ei toteudu yhdenvertaisella tavalla, sillä nuoret saattavat olla eriarvoisessa asemassa saamansa tuen suhteen riippuen asuinkunnastaan. (Lastensuojelun keskusliitto 2022.)

Lastensuojelun jälkihuolto on sijaishuollon jälkeen tarjottava tukimuoto, jota toteutetaan monipuolisesti pääsääntöisesti nuorille aikuisille, joiden itsenäistymistä ja siirtymää kohti aikuisuutta tuetaan jälkihuollon palveluin (Jahnukainen & Tiili 2022, 6). Lastensuojelun sijaishuollosta lähtevien nuorten aikuisten itsenäistyminen ja aikuisuuteen siirtymisen vaihe on erittäin merkittävä hetki yksilön elämässä, jolloin jälkihuollon tarve korostuu (Harder, Mann-Feder, Oterholm & Refaeli 2020, 1).

Nuoren jälkihuolto-oikeus on tällä hetkellä 25 ikävuoteen saakka. Hallitus on esittänyt, että lastensuojelun jälkihuollon ikäraja tulisi laskea kahdella vuodella. Tämä tarkoittaisi sitä, että jälkihuolto päättyisi viimeistään nuoren täytettyä 23 vuotta. Laki tulisi voimaan 1.1.2024 kuuden kuukauden siirtymäajalla. Tällöin oikeus jälkihuoltoon jatkuisi 30.6.2024 saakka nuorilla, jotka lain tultua voimaan täyttävät 23 tai 24 vuotta. Siirtymäaika ei koskisi 25 vuotta täyttäviä nuoria, vaan heillä oikeus jälkihuoltoon päättyisi 25-vuotiaana, kuten tälläkin hetkellä. Kuuden kuukauden siirtymäajalla varmistettaisiin jälkihuollon piirissä olevien suunnitelmallinen siirtymä muiden tarpeellisten palveluiden sekä etuuksien piiriin. Niiden nuorten, jotka siirtyvät pois jälkihuollon piiristä, tarpeisiin tulisi vastata monialaisella palvelujärjestelmällä. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2023a.)

Opinnäytetyössä selvitettiin lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia saamistaan jälkihuollon palveluista avoimia kysymyksiä sisältävällä kyselylomakkeella sekä yksilöhaastatteluiden avulla. Opinnäytetyössä oltiin kiinnostuneita muun muassa siitä, millaiset tuen muodot auttavat itsenäistymisvaiheessa olevia jälkihuollon nuoria. Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen myös keskustelussa olleen jälkihuollon ikärajan laskemisen myötä. Opinnäytetyössä toimeksiantajana oli Familiar asumis- ja palvelu Oiva/avopalvelut Ylä-Savo ja yhteistyökumppanina Familiar avopalvelut Uusimaa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelun jälkihuollon tarjoamien palveluiden toimivuutta jälkihuollon asiakkaiden näkökulmasta Pohjois-Savon ja Uudenmaan alueella. Tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten jälkihuollon asiakkaat itse kokevat jälkihuoltopalveluiden hyödyllisyyden ja kehittämistarpeet. Tutkimuksen avulla kerätystä tiedosta hyötyvät toimeksiantajayksikkö sekä yhteistyökumppanina toiminut yksikkö. Tutkimuksen avulla nämä yksiköt voivat kehittää toimintaansa. Hyödynsaajina ovat myös jälkihuollon asiakkaat, jotka hyötyvät siitä, että palveluntuottajille tuotetaan tietoa palveluiden toimivuudesta.

2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

Lastensuojelun jälkihuolto on olennainen osa lastensuojelun palvelukokonaisuutta. Jälkihuolto tarkoittaa sijaishuollon jälkeen tarjottavaa tukimuotoa, jota toteutetaan monipuolisesti nuorille aikuisille. Asiakkaana jälkihuollossa on siis nuoria aikuisia, joiden itsenäistymistä ja siirtymää kohti aikuisuutta tuetaan. (Jahnukainen & Tiili 2022, 6.) Oikeus jälkihuoltopalveluihin lastensuojeluasiakkaalla on silloin, kun hän on ollut vähintään puoli vuotta sijoitettuna alle 18-vuotiaana. Oikeus jälkihuoltoon päättyy, kun nuori täyttää 25 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75 §.)

Sosiaali- ja terveysministeriön tiedotteessa (18.8.2023b) kerrotaan, että uuteen hallitusohjelmaan on kirjattu, että lastensuojelun jälkihuollon ikäraja tulotisiin laskemaan 23 ikävuoteen. Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja nousi 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen vuonna 2020 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a). Uusi ikärajan lasku tarkoittaisi siis kahden vuoden lyhennystä jälkihuollon palvelujen kestolle. Ikärajan suunniteltu laskeminen oli opinnäytetyötä tehdessä erittäin ajankohtainen aihe, joten se sisällytettiin myös tutkimukseen mukaan.

2.1 Jälkihuollon tuki nuorelle

Lastensuojelun jälkihuollon palveluihin voi kuulua lähes mitä tahansa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. On selvinnyt, että useissa kunnissa jälkihuollon järjestäminen on sujunut hyvin, mutta järjestämiseen liittyy myös vaikeuksia. Joissakin kunnissa järjestämistä ovat vaikeuttaneet liian vähäiset resurssit, jolloin palvelun tavoitteet eivät toteudu. Joissain kunnissa taas ongelmana on se, että suuri osa nuorten ohjaamisesta menee taloudellisen tuen asioiden hoitamiseen. Tällöin muun muassa harrastuksiin ja sosiaalisten suhteiden luomiseen varattu aika ja mahdollisuudet jäävät vähälle. (Lepola 2019.)

Nuori tarvitsee sijoituksen jälkeen jälkihuollon tukea, jotta nuoren toimeentulo omillaan olisi turvattu. Jälkihuollolla pyritään turvaamaan aiemman sijaishuollon vaikutusten jatkuvuus sekä helpottamaan nuoren itsenäistymistä. Sijaishuolto ja jälkihuolto ovat toisiinsa limittyviä prosesseja. Jotta sijaishuollon aikaiset saavutetut myönteiset muutokset nuoren elämässä säilyisivät, onnistunut jälkihuolto on tärkeä. Ajoissa suunniteltu jälkihuolto voi tukea nuorta jo sijaishuollon aikana, jotta herää toiveikkuus tulevaisuutta kohtaan. Näin nuorelle herää tunne, että joku välittää ja on kiinnostunut nuoresta sijoituksen jälkeenkin. (Pukkio & Hoikkala 2016.)

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin, eli YEE-hankkeen laatimassa jälkihuollon esitteessä on kerrottu lastensuojelun asiakkaille, millaista tukea ja apua he voivat saada jälkihuollon asiakkaina. Jälkihuollon palveluihin kuuluu asumisen tuki. Ennen jälkihuoltoon siirtymistä nuoren elämäntilannetta käydään läpi yhdessä ja työntekijän kanssa valitaan nuorelle parhaiten sopiva vaihtoehto asumiseen liittyen. Asumisen tuen lisäksi asiakkaille tarjotaan käytännön tukea arjen asioissa. Joillekin nuorille arjen askareet voivat olla vieraita, joten he saattavat tarvita apua arkisissa asioissa. Arkeen liittyviä asioita on mahdollista harjoitella esimerkiksi sosiaaliohjaajan tai tukihenkilön kanssa. (YEE-hanke 2022.)

Jälkihuolto tarjoaa nuorelle myös turvaverkon ja mahdollisuuden keskustelutukeen. Jälkihuollon työntekijän kanssa nuori voi keskustella itselleen tärkeistä ja askarruttavista asioista. Jälkihuollon

työntekijä tarjoaa nuorelle ohjausta ja neuvontaa sekä tukee kuormittavissa tekijöissä. Nuoren on mahdollista saada myös apua ja tukea opiskeluun ja työelämään tai niihin siirtymiseen liittyvissä asioissa. (YEE-hanke 2022.)

2.2 Jälkihuollon laatukriteeristö

Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hankkeessa (2022–2023) on luotu laatukriteeristö, joka on tarkoitettu erityisesti lastensuojelun työntekijöille, jälkihuoltopalveluiden kehittäjille sekä asiakkaille. Laatukriteeristön avulla jälkihuollon kehittäminen ja sen laadun arvioiminen on helpompaa, ja sen avulla myös työntekijät voivat tarkastella omaa työntekoaan erilaisista näkökulmista. Kriteeristö auttaa myös eri jälkihuollon työntekijöiden ja tahojen selkeässä roolituksessa. Siihen on jaoteltu erilaisia vaiheita jälkihuoltoon valmistautumisesta aina jälkihuollon loppumiseen asti. Siinä on määritelty laatukriteereitä ja niihin liittyen lueteltu erilaisia sosiaalialan ammattilaisia sekä muita organisaatioita ja tahoja. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 1–2.) Opinnäytetyön kannalta merkityksellistä on jälkihuollon työntekijän rooli laatukriteeristössä.

Jälkihuoltoon valmistautumisen vaiheessa laatukriteereiksi on mainittu, että nuorella täytyy olla oikeus kannustaviin ja häntä arvostaviin kohtaamisiin sekä turvalliseen itsenäistymiseen. Jälkihuolto-työntekijän rooli näiden kriteerien täyttämisessä vaatii muun muassa sen, että hän huomioi erityisesti nuoren ainutlaatuisuuden ja varmistaa kiireettömän, kunnioittavan ja yksilöllisen kohtaamisen asiakkaan kanssa. Jälkihuollon työntekijä voi myös esimerkiksi luoda asiakassuhdetta nuoreen jo käymällä vierailulla etukäteen nuoren sijaishuoltopaikassa. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 2.)

Jälkihuoltopalveluiden asiakkaaksi siirtymisen vaiheessa kriteereitä ovat, että nuori ymmärtäisi, että jälkihuoltopalvelut ovat vapaaehtoisia. Lisäksi nuoren tietoisuus hänen oikeudestaan palveluihin tulee turvata. Jälkihuollon työntekijänä tärkeää on antaa nuoren itse valita, haluaako hän ottaa palveluita vastaan. Vaikka nuori kieltäytyisi, tärkeää on tuoda ilmi, että tukea on saatavilla myöhemminkin ja matalalla kynnyksellä. Työntekijä voi käydä asiakkaan kanssa selvästi läpi palveluita sen perusteella, mitkä olisivat erityisesti nuoren tarpeet. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 3.)

Siirtymävaiheen kriteereissä on mainittu lisäksi nuoren oikeus kuulua hänen hyvinvointiaan tukevaan yhteisöön ja asua turvallisessa paikassa sekä ylläpitää hänelle tärkeitä ihmissuhteita. Jälkihuolto-työntekijän tehtävä on käydä asiakkaan kanssa läpi hänen läheisverkostoaan sekä arvioida yhdessä nuoren kanssa sitä, miten ihmissuhteet tukevat hänen itsenäistä elämäänsä ja hyvinvointiaan. Työntekijä myös valmisteleekin konkreettisesti nuoren muuttoa yhdessä nuoren kanssa. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 4.)

Jälkihuollon aikaisten palveluiden laatukriteereinä on muun muassa nuoren oikeus suunnitelmallisiin ja nuoren tarpeisiin pohjautuviin palveluihin sekä yksilölliseen ja riittävään tukeen arjessa. Työntekijän tehtävä on tukea nuorta omien tarpeidensa tunnistamisessa sekä eri palveluiden asiakkaaksi pääsemisessä. Työntekijä on nuoren tukena silloin, kun nuori sitä tarvitsee. Jälkihuollon työntekijä

antaa psykososiaalista tukea myös virka-ajan ulkopuolella. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laaduk-
kain jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 5.)

Jälkihuollon aikana nuorelle täytyy varmistaa oikeus palveluiden arviointiin ja kehittämiseen sekä taloustaitojensa kehittämiseen ja tasavertaiseen taloudelliseen tukeen. Jälkihuoltotyöntekijä voi toiminnallaan auttaa tässä muun muassa niin, että hän kuuntelee nuoren palautteita ja kehittämisehdotuksia sekä myös reagoi niihin. Työntekijä voi myös taloustavoitteisiin liittyen esimerkiksi auttaa asiakasta erilaisten sosiaaliturvatukien hakemisessa. Jälkihuollon aikana nuorella on oikeus tukeen opintoihin liittyen. Nuorta täytyy tukea opintoihin pääsemisessä sekä niissä pysymisessä. Jälkihuollon työntekijä voi tukea nuorta opintoihin liittyen esimerkiksi auttamalla häntä opintopaikan hakemisessa sekä nuoren opiskellessa tukemalla opintoihin liittyvää arkea. Työntekijä voi myös tehdä yhteistyötä opiskeluorganisaation kanssa. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 6–7.)

Jälkihuollossa asiakkaalla on oikeus tehdä työtä, oikeus vertaistukeen ja hänen hyvinvointiaan tukevaan vapaa-aikaan. Laatuksiteristön mukaan nuorella tulee viimeistään jälkihuollon lopulla olla valmius toimia yhteiskunnan vaikuttamisvaltaisena ja oikeutensa tietävänä jäsenenä. Näiden oikeuksien varmistamisessa jälkihuoltotyöntekijä voi muun muassa auttaa asiakasta hakemaan töitä sekä tukea työkyvyn ylläpitämisessä. Työntekijän tehtävänä on myös ohjata asiakasta vertaistuen piiriin. Hän voi edistää nuoren hyvinvointia tukien nuorta löytämään omaa hyvinvointiaan ja palautumistaan tukevia ajanviettotapoja. Yhteiskunnan täysivaltaiseen jäsenyyteen nuorta voi tukea muun muassa kehottamalla häntä kansalaisvaikuttamiseen ja varmistamalla nuoren tietoisuuden hänen omista oikeuksistaan ja niitä turvaavista keinoista. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 7–9.)

Jälkihuollon päättymisvaiheessa asiakkaalla on oikeus siihen, että jälkihuoltoasiakkuuden päättymisen tapahtuu suunnitelmallisesti, selkeästi ja rauhallisesti. Myös jälkihuollon päättyessä nuoren oikeus hänen hyvinvointiaan tukevaan yhteisöön kuulumiseen sekä hänelle tärkeiden ihmissuhteiden ylläpitämiseen tulee turvata. Lisäksi täytyy varmistaa, että nuori on tietoinen hänen saatavillaan olevista tukipalveluista, kun jälkihuolto loppuu. Jälkihuoltotyöntekijän rooli näiden oikeuksien varmistamisessa on, että hän muun muassa huolehtii jälkihuollon suunnitelmallisesta päättämisestä. Työntekijän tulee myös tunnistaa hänen ja asiakkaan välinen merkittävä ihmishuuhde ja päättää se ennakkoivasti varmistuen, ettei asiakas jää yksin. Työntekijän tehtävä on lisäksi kehittää omaa osaamistaan erilaisista palveluista, jotta hän osaa myös ohjata nuorta oikeiden palveluiden piiriin jälkihuollon päättymisvaiheessa. (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 9–11.)

2.3 Taloudellinen tuki ja itsenäistymisvarat

Tämänhetkisen lastensuojelulain perusteella jälkihuollon asiakkaana oleva nuori on oikeutettu taloudelliseen tukeen, joka kirjataan myös jälkihuoltosuunnitelmaan. Taloudelliseen tukeen voi kuulua mitä tahansa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tai tukimuotoja ja lisäksi opintososiaalisia etuuksia. Näihin tukiin jälkihuollon asiakas voi turvautua ja hakea niitä myös jälkihuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuollon aikana nuoren tulot vaihtelevat, mutta koska hän on jälkihuollon asiakas,

on hän oikeutettu yleisten etuuksien lisäksi yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti erityiseen taloudelliseen tukeen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 18–19.)

Perusajatuksena on, että täysi-ikäinen hankkisi itse oman toimeentulonsa. Itsenäistymisvarat ovat kuitenkin lapselle tai nuorelle varattua rahaa, jotka nuori saa käyttöönsä, kun varoja todella itsenäistymisessä tarvitaan. Itsenäistymisvarojen kertyminen ja kerryttäminen perustuu lastensuojelulakiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 19.) Hyvinvointialue on vastuussa nuoren itsenäistymisvarojen kerryttämisestä (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992, 14 §).

Kodin ulkopuolelle sijoitetun nuoren tai lapsen itsenäistymistä varten on kuukausittain varattu määrä, joka on suuruudeltaan vähintään 40 % hänen tuloistaan, korvauksistaan tai muista saamisistaan. Huomioon otettavia tuloja voivat olla esimerkiksi elatusapu, elinkorot sekä erilaiset avustukset. Jos nuori saa esimerkiksi perinnön sijaishuollon aikana, ei sitä kuitenkaan lasketa itsenäistymisvaroihin vaikuttavaksi tuloksi. Lapsilisä ei vaikuta itsenäistymisvarojen määrään. Nuoren sijoitusajan kesto myös vaikuttaa siihen, miten suureksi itsenäistymisvarat kertyvät. Jos nuoren itsenäistymisvarat ovat itsenäistyessä riittämättömät, hänen toimeentuloaan voidaan turvata muulla taloudellisella tuella. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 19.)

Hyvinvointialue voi päättää nuorelle maksettavien itsenäistymisvarojen maksuajankohdasta. Yleisesti itsenäistymisvarat tulee maksaa itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä. Itsenäistymisvarat voidaan maksaa myös nuoren itsenäistymisen turvaamiseen ja tukemiseen liittyvistä syistä hänen viimeistään täyttäessä 25 vuotta. Hyvinvointialueella on myös velvollisuus antaa selvitys itsenäistymisverojen maksamisesta ja kertymisestä silloin, kun sijoitus päättyy. Selvitys täytyy antaa myös jo sijoituksen aikana, jos huoltaja, 15 vuotta täyttänyt nuori tai edunvalvoja sitä pyytää. (Lastensuojelulaki 77 §.)

2.4 Jälkihuollon haasteet ja uudistamistarpeet

Kuntaliiton lastensuojelukyselyn tiedotustilaisuudessa (Puustinen-Korhonen 2018, 33) on käyty läpi lastensuojeluprosessiin liittyviä etuja ja haittoja. Kyselyssä on tutkittu, millaisia vaikutuksia on sillä, että lastensuojeluprosessin eri osia jaetaan eri työntekijöille. Kyselyn tuloksista on selvinnyt muun muassa, että asiakkaan suhde omaan työntekijäänsä usein katkeaa, ja hän joutuu palveluiden siirtävävaiheessa tutustumaan uuteen työntekijään. Tämän on todettu kuormittavan asiakasta.

Jos sama sosiaalityöntekijä tai työntekijäpari työskentelee saman asiakkaan kanssa koko lastensuojeluprosessin läpi, aiheuttaa sekin haasteita. Tällöin työntekijältä odotetaan laajaa osaamista erilaisilta osa-alueilta, joka taas aiheuttaa haastetta ammattitaidolle. On myös huomattu, että jotkin lastensuojeluprosessin vaiheet ovat muita vaiheita huomattavasti työläämpiä, joten ne vievät muilta vaiheilta paljon aikaa. Jos sama työntekijä työskentelee koko prosessin ajan saman asiakkaan kanssa, vaatii se silloin myös pienempiä asiakasmääriä ja siten myös resursseja tarvittaisiin enemmän. (Puustinen-Korhonen 2018, 34.)

Jälkihuoltoon siirtyvillä nuorilla on tutkittu olevan paljon erilaisia kokemuksia jälkihuoltoon siirtymisestä ja siihen valmistautumisesta. Kaikilla nuorilla ei ole edes tietoa siitä, mikä on jälkihuollon tarkoitus tai mitä kaikkea tukea jälkihuolto voi tarjota. Useimmiten jälkihuoltoon siirtymistä aletaan valmistelemaan hyvissä ajoin, mutta osa nuorista joutuu lähtemään sijaishuoltoa järjestävästä paikasta

pikaisellakin aikataululla. Jos jälkihuollon prosesseja tehtäisiin näkyvämmiksi ja kehitettäisiin, voitaisiin jo sillä lisätä nuorten tietoisuutta omista oikeuksistaan sekä edistää jälkihuollon asiakkaiden tasa-arvoista kohtelua. (Pukkio 2016, 70–71.)

Lastensuojelun palveluita järjestävien tahojen kenttä on moninaistunut, mikä asettaa haasteita jälkihuollon suunnitelmallisuudelle sekä sen laadulle. Jälkihuollon yksityistämiseenkin liittyy huolenaiheita. Jälkihuollon palveluista saatetaan usein tehdä lyhytkestoisia ostopalvelusopimuksia. Tällöin palveluista saattaa tulla suunnittelemattomia sekä poukkoilevia. Myös laatuksiteeristöt saattavat olla erilaisia palveluiden maantieteellisen sijainnin mukaan, mutta kilpailuttaja ja ostopalvelusopimuksen laatija on aina lopulta vastuussa palveluiden laadusta. (Pukkio 2016, 71–72.)

Jälkihuollon järjestämisessä sekä sen kehittämisessä on puutteita, sillä lastensuojelun kehittämisessä on keskitytty paljon enemmän lastensuojelun sijais- ja avohuoltoon. On huomattu, että jälkihuollon palvelujen piiriin siirtyvät nuoret tarvitsevat yhä enenevässä määrin tukea itsenäistymisessä, mutta henkilökohtaista tukea ei kuitenkaan heille tarjota tarpeeksi. Myöskään osa sijaishuollon yksiköistä ei valmista nuorta tarpeeksi tai riittävän hyvissä ajoin siirtymisessä jälkihuoltoon. (Pukkio 2016, 70.)

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2019 asettama uudistamistyöryhmä on selvittänyt jälkihuollon uudistamistarpeita. Työryhmän tarkoitus oli selvittää uudistamistarpeita erityisesti siltä kannalta, miten palvelu tukisi asiakkaiden aikuistumista riittävästi. Jälkihuollon tarkoitus olisi tukea asiakkaan toimintakykyä ja itsenäisyyttä. Palvelun avulla olisi tarkoitus myös vähentää huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriön uudistamistyöryhmä onkin ehdottanut, että Suomessa säädettäisiin uusi laki, jonka tarkoitus olisi tukea sijoitettuna olleita nuoria aikuisia. Uudistamistyöryhmän ehdotuksien mukaan lakia tukemaan olisi hyvä järjestää ”Aikuistumisen tuen ohjelma”. Heidän mielestään myös jälkihuollon taloudellista tukea tulisi harkita uudestaan ja sitä voitaisiin uudistaa paremmin asiakkaiden aikuistumista tukevaksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b, 5.)

Itsenäistymisvaiheessa eläviä nuoria täytyy tukea mahdollisimman hyvin. Heidä tulee kuunnella ja tukea heidän itsenäisyyttään sekä mahdollisuuksiaan toimia itsenäisesti. Lisäksi tulee turvata heidän oikeutensa vaikuttaa omiin asioihinsa. Nuorten kulttuurista identiteettiä ja erilaisuuksia täytyy kunnioittaa sekä tukea ja kannustaa nuoria pitämään yllä suhteita biologisiin perheisiinsä. Jälkihuollon palveluita käyttävien nuorten kanssa työskennellessä pitkäaikaiset ihmissuhteet ja turvaverkot ovat tärkeitä. Tämän vuoksi pitkäaikaisten asiakassuhteiden ylläpito tulee myös turvata mahdollisimman hyvin. Lastensuojelun asiakkailla voi esiintyä erilaisia traumoja lapsuudesta, joten niiden läpikäynti ammattilaisen kanssa voi olla tarpeen. Tällaisissa tilanteissa täytyy tarjota asiakkaalle mahdollisuutta keskustella näistä asioista ammattiauttajan kanssa. (Harder ym. 2020, 2–4.)

2.5 Kokemusasiantuntijoiden kehittämis ehdotukset

Kokemusasiantuntijat ovat antaneet suosituksia jälkihuollon kehittämiselle. Heidän mukaansa nuoren asiakkaan läheiset ja muut verkostot tulisi ottaa selkeästi mukaan palveluita järjestettäessä. Nuoren läheiset ihmissuhteet tukevat hänen hyvinvointiaan ja läheisten huomiointi palveluissa antaa nuorelle myös vapautta määritellä itse tärkeistä verkostoistaan. Kokemusasiantuntijat suosittelivat, että

jälkihuollon palveluiden rakennetta tulisi parantaa. Erityistä huomiota parannusvaiheessa tulisi kiinnittää laadukkaaseen johtamiseen ja työntekijöiden riittävyteen. Myös työntekijöiden pysyvyyden tulisi olla olennaisessa roolissa palvelurakenteen uudistamisessa. Lisäksi työskentelyn tulisi olla ennistä asiakaslähtöisempää ja siinä voitaisiin hyödyntää yhteisöllisyyttä. (Jahnukainen & Tiili 2022, 10–14.)

Kokemusasiantuntijat suosittelevat, että jälkihuollon palveluiden pitäisi olla yhdenvertaisia, mutta samaan aikaan yksilöllisiä. Käytännössä se tarkoittaa, että palveluiden laadusta huolehdittaisiin niin, että palvelut olisivat samanlaisia ja tasa-arvoisia kaikkialla palveluntuottajasta riippumatta. Tärkeäksi on mainittu myös yhteisten linjausten määrittely ja se, että asiakkaiden tietoisuutta heidän omista oikeuksistaan tulisi lisätä. (Jahnukainen & Tiili 2022, 17.)

Jälkihuollon palveluiden kehittämiseen liittyen kokemusasiantuntijat ovat sitä mieltä, että nuorten arjen haasteisiin vastattaisiin monipuolisella ammattiosaamisella. Se tarkoittaa, että nuorta tuetaan yksilöllisesti muun muassa asunnon hankkimisessa ja muissa arjen perusasioissa. Nuoria tulisi myös kannustaa tavoittelemaan unelmiaan sekä tukea heitä kohti työelämää. Nuoren tueksi tulisi koota rajattu ryhmä erilaisia ammattilaisia, jotka omaavat erilaista erityisosaamista nuoren haasteisiin liittyen. (Jahnukainen & Tiili 2022, 20.)

3 JÄLKIHUOLTONUORI ITSENÄISTYMISVAIHEESSA

Nuorten itsensä mielestä nuoruus on aikakausi, joka alkaa silloin, kun ihminen on 10-vuotias ja päättyy silloin, kun ihminen täyttää 20 vuotta (Myllyniemi & Berg 2013, 14–16). YK on määritellyt, että kaikki 15–24-vuotiaat ovat nuoria. (Valtion nuorisoneuvosto 2013). Suomen nuorisolain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 1285/2016, 3 §). Lastensuojelulain mukaan nuoren oikeus jälkihuoltoon päättyy, kun henkilö täyttää 25 vuotta (Lastensuojelulaki 75 §.) Opinnäytetyössä nuori on määritelty 18–25-vuotiaaksi henkilöksi. Myös itsenäistymisvaihe määritellään sisältyväksi tähän ajanjaksoon.

Nuori aikuisuus on suhteellinen käsite. Sen määritelmä vaihtelee erilaisten kulttuurien mukaan. Länsimaisen koulujärjestelmän kehittymisellä on ollut merkitystä siihen, millaiseksi ajanjaksoksi nuori aikuisuus mielletään. Nuori aikuisuus on aikakausi, jolloin yleensä itsenäistytään ja valmistaudutaan aikuisuuteen, mutta myös eletään irrallista elämää aikuisuuden normeista ja velvollisuuksista. Nuori aikuinen on siis vielä vapaa tietyistä aikuisuuteen liittyvistä velvollisuuksista, mutta joutuu myös ottamaan vastuuta jo monista asioista. (Honkatukia, Kallio, Lähde, Mölkänen 2020, 10.)

Nuoruus on ihmisen siirtymäkausi lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruusiässä yksilö kokee merkittäviä fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia. Länsimaissa nuoruudessa korostetaan sitä, että yksilö pyrkii vahvasti irrottautumaan omista huoltajistaan sekä heidän edustamistaan arvoista. Nuoruudessa on määritelty olevan useita eri vaiheita; varhaisnuoruus noin 11–14-vuotiaana, keskinuoruus noin 15–18-vuotiaana sekä myöhäisnuoruus noin 19–25-vuotiaana. Identiteettikysymykset ja minäkokemusten selkiyttäminen ovat vahvasti läsnä yksilön elämässä keskinuoruusvaiheessa. Myöhäisnuoruudessa nuori pohtii ideologisia teemoja sekä omaa asemaansa maailmassa. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 72–73.)

Nuoruudessa ilmenee erilaisia haasteita eli kehitystehtäviä. Kehitystehtävät saattavat liittyä esimerkiksi yhteiskunnan normien toteuttamiseen, kuten esimerkiksi kodista irtautumiseen, koulutuksen ja uran valitsemiseen sekä itsenäisen elämän aloittamiseen. Erik H. Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian mukaan nuoruusajan kehitystehtävä on identiteetin muodostaminen. Siihen liittyen Erikson pitää merkittävänä kolmea asiaa nuoruudessa. Yksi niistä on kokonaisuudeksi eheytyminen, ja tällä Erikson tarkoittaa sitä, että nuori tuntee olevansa sama ihminen erilaisista rooleistaan ja itseään koskevista havainnoista huolimatta muuttuvissakin tilanteissa. Seuraavana on jäsentyminen aikaan sekä ympäristöön. Erikson tarkoittaa näillä sitä, että nuori kokee oman menneisyytensä, nykyisyytensä sekä tulevaisuutensa jatkuvaksi kokonaisuudeksi. Ympäristöön jäsentymistä tukee esimerkiksi tärkeät ihmissuhteet. (Nurmiranta ym. 2009, 76–77.)

3.1 Siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon

Lastensuojelun sijaishuollosta lähtevillä nuorilla aikuisilla on tutkittu olevan korkea riski päätyä heille haitallisiin elämäntilanteisiin. Itsenäistymisen ja aikuisuuteen siirtymisen vaihe on erittäin merkittävä hetki yksilön elämässä. (Harder ym. 2020, 1.) Sijaishuollosta lähtevien nuorten elämäntilanteet ovat sijaishuollon jälkeen haastavia kansainvälisestikin. Heillä on tutkittu olevan usein haasteita monilla eri elämän osa-alueilla, mukaan lukien fyysisen ja psyykkisen terveyden, työllisyyden, koulutuksen,

asumisen ja sosiaalisen käytöksen alueilla. Heillä on usein myös suuri todennäköisyys aloittaa päih-teiden riskikäyttö. (Hiles, Moss, Wright & Dallos 2013, 1.)

Henkilökohtainen, ammatillinen ja ohjaava tuki on tärkeää sijaishuollosta lähtevälle nuorelle. Sillä on todettu olevan nuoren elämään positiivinen vaikutus. On tutkittu, että nuoren resilienssi kasvaa, jos hänellä on lapsuus- ja nuoruusaikana elämässään ehdoitta tukeva huoltaja sekä vahva tukiverkko. Myös se, että nuorella on pitkäkestoinen ihmissuhde tukevan ja ohjaavan, perheen ulkopuolisen ihmisen kanssa kasvattaa resilienssiä. (Hiles ym. 2013, 2.) Resilienssi tarkoittaa kykyä sopeutua muu-toksiin ja kykyä esimerkiksi toipua koettelemuksesta (Lasten ja Nuorten Säätiö 2021).

Kansainvälisen SOS-Lapsikylä-järjestön hankkeessa on kuultu sijaishuollossa olleita nuoria viidestä eri maasta. Hankkeessa selvitettiin muun muassa, miten nuoret kokevat sijaishuoltopaikasta lähte-misen. Siihen liittyy monenlaisia tunteita; ilon ja vapauden tunnetta, mutta myös yksinäisyyden, ah-distuneisuuden sekä joskus myös pelon tunteita. Nuorella voi olla esimerkiksi huoli omasta pärjäämi-sestään. Sen vuoksi on tärkeää antaa nuorelle riittävää tukea ja oikeanlaisia palveluita. (SOS Chil-dren's villages International 2018.)

Kaasinen, Salokekkilä ja Häggman-Laitila (2021, 5–8) ovat tutkineet nuorten osallisuuden kokemuk-sia jälkihuollon palveluissa sekä jälkihuollon palveluiden kehitystarpeita erityisesti osallisuuden näkö-kulmasta. Tutkimuksesta selvisi, että yhteistyön asiakkaan ja työntekijän välillä tulisi pohjautua yksi-löllisyyteen, tasa-arvoon, oikeudenmukaisuuteen, luottamukseen, tuomitsemattomaan asenteeseen, joustavuuteen sekä turvallisuuteen. Kunnioitus sekä asiakkaan kuunteleminen ja voimaannuttaminen ovat tärkeitä asiakkaan ja työntekijän välisessä yhteistyössä. Tukea tulisi tarjota asiakkaalle mo-niammatillisesti ja koordinoitusti. Tutkimuksen mukaan nuoren siirtymävaihetta itsenäiseen elämään tulisi pidentää ja valmistaa nuorta itsenäistymiseen sekä varmistaa mahdollisuus tukeen myös jat-kossa, mikäli asiakas siihen kokee tarvetta.

3.2 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Itsenäistyvän nuoren roolikartta on suosittu käytössä oleva työväline, jota voidaan käyttää monessa eri tilanteessa. Roolikarttaa voi käyttää kodin ja koulun lisäksi myös lastensuojelun asiakkaana ole-van nuoren kanssa. Roolikarttaa voi käyttää työntekijä itsenäistyvän asiakkaan kanssa. Roolikartan avulla on helppo löytää nuoren kehitysalueet ja asettaa itsenäistymiselle tavoitteita. Lisäksi roolikar-tan käyttäminen tekee positiivisen palautteen antamisesta luontevampaa. (Kaskia 2011, 37.)

Itsenäistyvän nuoren roolikarttaan kuuluu perinteisesti viisi pääroolia, joita kutsutaan myös motivaati-rooleiksi. Motivaatirooleja ovat itsensä arvostaja, elämästä oppija, suhteiden hoitaja, rajojen asettaja sekä arkipäivän pyörittäjä. Motivaatirooleihin liittyy tavoiteroolit, joiden avulla nuori pystyy kokoamaan itsenäistymisensä tavoitteita. Tavoiterooleja ovat esimerkiksi vuorokauden rytmittäjä ja itsensä innostaja. Tavoiteroolien jälkeen roolit jakautuvat vielä tekorooleihin. Tekoroolit auttavat roolikartan käyttäjää ymmärtämään käsiteltävien asioiden sisältöjä. Tekoroolien avulla esimerkiksi työntekijän on helpompi esittää kysymyksiä kartan aiheista. (Kaskia 2011, 33–35.)

Myös vanhemmuuden roolikartta on yleinen työväline sosiaalialalla, ja se liittyy myös itsenäistyvän nuoren roolikartan käyttöön. Kun itsenäistyvän nuoren toiminta rooleissa kehittyy, roolit vahvistuvat.

Tämä myös voi mahdollistaa sen, että nuoren toiminta kasvaa lopulta vastaamaan jopa vanhemmuuden roolikartan mukaista toimintaa. Yksinkertaistettuna voidaankin ajatella, että tässä vaiheessa nuori on itsenäistynyt. Voidaan ajatella, että tässä tilanteessa nuori hallitsee aikuisuuden eri osalualueita ja voikin tästä eteenpäin alkaa soveltamaan vanhemmuuden roolikarttaa. Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan nimittää myös aikuisuuden roolikartaksi (Kaskia 2011, 34–35.)

Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa on pohdittu opinnäytetyön kannalta niin, että roolikartan avulla voidaan saada selville paremmin, mitä vaiheita kuuluu itsenäistymiseen. Roolikartta kertoo ominaisuuksia, joita voidaan myös ottaa huomioon itsenäistymistä tarkastellessa. Itsenäistyvän nuoren roolikartassa mainittavat ominaisuudet ovat tärkeitä itsenäistymisvaiheessa olevalle nuorelle. Nuoren tulee omaksua tiettyjä ominaisuuksia ja kehittyä toiminnassaan, jotta hän voi elää itsenäisesti. Opinnäytetyön kannalta on myös tärkeää ajatella, että nuori itse määrittelee sen, onko hän itsenäistynyt.

4 PSYKOSOSIAALINEN TUKI ITSENÄISTYVÄLLE NUORELLE JÄLKIHOULTOVAIHEESSA

Psykososiaalinen tuki sekä sen palvelut ovat lakisäateistä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämää toimintaa. Siihen kuuluu alkuvaiheen arviointi, psyykinen tuki, sittemmin sosiaalinen tuki ja lopuksi aktiivinen seuranta. (Hirvonen 2020, 130–134.) Psykososiaalinen tuki usein liittyy traumausten hoitoon ja akuuttiin kriisityöhön ollen osa niiden toteuttamista (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019c). Jälkihoiltoa psykososiaalisen tuen näkökulmasta on tutkittu vain vähän.

Psykososiaalinen tuki ja palvelut terminä tarkoittaa niitä toimia, joita toteutetaan, kun ihmiset kohtaavat erilaisia kriisejä ja traumaattisia tilanteita. Kriisit ja traumaattiset kokemukset voivat aiheuttaa muun muassa psyykkistä stressiä sekä erilaisia terveydellisiä ja sosiaalisia seurauksia. Yksinkertaistettuna psykososiaalinen tuki ja palvelut voivat olla psyykkistä tukea, sosiaalityötä ja -palveluita sekä eri uskonnollisten yhteisöjen tarjoamaa hengellistä tukea. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 12.)

Psykososiaalisen tuen vaikutukset ovat monimuotoisia. Vaikutuksia mitatessa niissä korostuu erityisesti terveydelliset vaikutukset asiakkaaseen. Psykososiaalisen tuen antamiseen liittyy myös taloudellisia vaikutuksia. Niiden mittaaminen ja todentaminen voi kuitenkin olla vaikeaa, sillä taloudelliset vaikutukset ovat yleensä epäsuoria, kun ajatellaan psykososiaalista tukea. Tärkeää taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on huomioida ne osapuolet, joita asia koskettaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019c, 26–27.)

Taloudellisia vaikutuksia psykososiaaliseen tukeen liittyen voivat olla esimerkiksi työmarkkinoille osallistumiseen liittyvät seikat. Jos asiakkaalla on psykologisia haasteita, hänen mahdollisuutensa tehdä työtä voivat pienentyä. Psykologiset haasteet voivat vaikuttaa myös esimerkiksi sosiaalietuuksien suuruuteen. Psykososiaalisen tuen antamisesta aiheutuu myös yhteiskuntaa koskevia taloudellisia vaikutuksia. Tällaiset vaikutukset ovat usein resurssien ja palvelujen käyttöön liittyviä kustannuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019c, 27.)

Kun lapsi tai nuori kohtaa kriisitilanteen, on psykososiaalisella tuella suuri merkitys. Terveydenhuollon ja lastensuojelun yhteistyö on tärkeää traumaattisissa tilanteissa ja verkostopalaverissa tuleekin sopia näiden toimijoiden työnjako ja roolit selkeästi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 37–38.) Opinnäytetyössä psykososiaalinen tuki on tärkeä aihe, sillä jälkihoiltoa toteutettaessa sitä annetaan asiakkaille jatkuvasti. Psykososiaalisen tuen avulla jälkihuollon asiakkaita tuetaan selviämään hankalista kokemuksista ja autetaan heitä erilaisissa kriisitilanteissa.

Jälkihuollon psykososiaalista tukea voidaan jaotella erilaisin tavoittein. Tukea voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että sen tärkeimpinä tavoitteina ovat muun muassa toivon ylläpitäminen sekä nuoren tukeminen hänen oman identiteettinsä ja vahuuksiensa löytämisessä. Lisäksi ongelmaratkaisutaitojen opettaminen ja kehittäminen nuoren kanssa on osa psykososiaalista tukea jälkihuollossa. Psykososiaalisen työskentelyn tavoitteena nuoren kanssa on myös saada aikaan kehitystä esimerkiksi nuoren ajattelussa, sosiaalisissa suhteissa sekä nuoren toimintatavoissa. (Pukkio & Hoikkala 2016, 17.) Toisen lähteen mukaan jälkihuollossa työote on usein psykososiaalista tukea antava sekä motivoiva (Niemi-Weckström & Turunen 2022, 28).

Psykososiaalinen tuki voi olla ennaltaehkäisevää tai korjaavaa, ja näitä molempia muotoja toteutetaan jälkihuollossa. Ennaltaehkäisevänä työnä pidetään enimmäkseen erilaista valistusta, ohjausta ja neuvontaa erilaisissa asioissa. Korjaava psykososiaalinen tuki voi taas tarkoittaa nuoren hankalan elämäntilanteen parantamista, kuten päihteidenkäytön vähentämiseen tai lopettamiseen tähtäävää tukea. Psykososiaalinen tuki jälkihuollossa voi kokonaisuudessaan tarkoittaa hyvinkin matalan kynnyksen tukea, kuten virastoissa asioimisen apua. Myös nuorelle annettava henkilökohtainen aika esimerkiksi ohjausta ja itsenäisen elämän taitojen opettelua varten on psykososiaalista tukea. Lisäksi palveluohjaus jälkihuollossa lasketaan psykososiaaliseen tukityöskentelyyn, joka tarkoittaa asiakkaan ohjaamista tarpeellisten palveluiden asiakkaaksi. (Pukkio & Hoikkala 2016, 17.)

Psykososiaalisen tuen onnistumiseksi asiakkaan ja työntekijän välillä on oltava luottamuksellinen asiakassuhde, joka täytyy rakentaa kärsivällisellä ja pitkäjänteisellä työllä. On kuitenkin tutkittu, että psykososiaalisen tuen toteutuminen jälkihuollossa on puutteellista, sillä työntekijöiden kiireen ja kuormittuneisuuden vuoksi se voi jäädä asiakkaiden tarpeeseen nähden liian vähälle. Itsenäistymisen tuelle on suuri tarve, mutta resurssien vähäisyyden vuoksi sitä voi olla vaikeaa saada tarpeeksi. (Pukkio & Hoikkala 2016, 18.)

Psykososiaalinen kuntoutus on tarkoitettu yksilöille, joiden omat mahdollisuudet tai kyvyt sosiaaliseen integroitumiseen tai selviytymiseen ovat syystä tai toisesta heikentyneet. Kuntoutuksessa tavoitteena on auttaa asiakasta ylläpitämään omaa elämänhallintaansa sekä toteuttamaan omia elämänprojektejaan. Psykososiaalinen kuntoutus perustuu työntekijän ja kuntoutujan yhdessä tekemään suunnitelmaan ja siihen, että kuntoutusprosessia arvioidaan jatkuvasti. Kuntoutus sisältää toimintaa, jonka avulla kuntoutujan toimintakyky, voimavarat ja hallinnan tunne voivat lisääntyä. (Toivio & Nordling 2013, 300.)

Sosiaalinen tuki on tärkeässä roolissa psykososiaalisen kuntoutuksen toteuttamisessa. Sosiaalista tukea osana psykososiaalista kuntoutusta on tutkittu kuntoutujien verkostojen avulla. Sosiaalisen tuen avulla on mahdollisuus ehkäistä syrjäytymistä. Useimmiten syrjäytyminen näkyy yksilön elämässä siten, että hänen elämänotteensa alkaa kadota. Myös yksinäisyys on merkittävä haaste kuntoutujien elämässä, ja psykososiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalisen tuen avulla niihin voidaan vaikuttaa. (Toivio & Nordling 2013, 302.)

Sosiaalinen tuki on hyvin moniulotteista. Se sisältää informatiivisen, konkreettisen sekä tunteellisen avun ja oman toiminnan reflektoinnin. Ihmisten keskinäisillä sosiaalisilla suhteilla on tärkeä merkitys sosiaalisessa tuessa, sillä sosiaalinen tuki on muodostunut sosiaalisten suhteiden kehittyessä. Sosiaalisessa tuessa vaikuttaa yksilöiden keskinäisen suhteen dynamiikka ja yksilön aiemmat sosiaaliset suhteet ja kokemukset niissä. (Hiles ym. 2013, 2.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää jälkihuoltopalveluiden toimivuutta jälkihuollon asiakkaiden näkökulmasta. Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten nuoret kokevat jälkihuoltopalveluiden hyödyllisyyden ja kehittämistarpeet. Tiedonkeruumenetelminä tutkimuksessa käytetään kyselyä sekä lisäksi haastattelua. Tiedosta hyötyvät Familiar asumispalvelu Oiva/avopalvelut Ylä-Savo sekä Familiar avopalvelut Uusimaa. Tuloksia voidaan hyödyntää molempien yksikköjen toiminnan kehittämisessä.

Tutkimuskysymyksiä tutkimuksessa ovat:

1. Millaisiin asioihin nuoret kokevat tarvitsevänsä tukea itsenäistymisvaiheessa?
2. Millainen tuki auttaa nuorta itsenäistymisvaiheessa?
3. Miten itsenäistymisvaiheessa saatavaa tukea pitäisi kehittää?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivinen lähestymistapa on laaja käsite, ja tutkimusmenetelmänä sitä käytetäänkin monenlaisissa tutkimuksissa hyödyksi. Laadullisessa tutkimuksessa olennaisessa roolissa on tutkimuksen pohjalla oleva teoretieto, koska sen pohjalta tutkimesta aletaan toteuttamaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 23.) Opinnäytetyön tutkimusta toteutettaessa on perehdytty erilaisiin teorialähteisiin ja teoreettisen tietoperustan kokoamiseen ennen varsinaista aineistonkeruun aloittamista tai sen analysointia.

6.1 Tutkimusmenetelmän esittely

Vilkan (2021) mukaan laadullinen tutkimus toteutetaan tarkastelemalla asioiden erilaisia merkityksiä sosiaalisesti ja ihmisten välillä. Näistä koostuu erilaisia merkityskokonaisuuksia, jotka ovat usein esimerkiksi ihmisten ajatuksia tai toimintaa. Merkityskokonaisuudet voivat näkyä myös yhteiskunnan rakenteina. Laadullista tutkimusta toteutettaessa pohditaan aina sitä, mitä merkityksiä tutkimuksella halutaan saada selville. Voidaan esimerkiksi pohtia, halutaanko tutkimuksessa tutkia erityisesti ihmisten kokemuksia vai heidän käsityksiään. (Vilka 2021, 94.) Opinnäytetyössä keskityttiin asiakkaiden kokemuksiin liittyviin merkityksiin.

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa on erityistä se, ettei tutkimuksessa ole tavoitteena selvittää selkeää totuutta tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksessa sen sijaan tehdään tulkintoja asioista, jotka eivät ole suorasti havaittavissa. (Vilka 2021, 96.) Opinnäytetyössä tutkitut asiakkaiden kokemukset eivät ole välittömästi havaittavissa. Asiakkaiden kokemuksia ja mielipiteitä palveluista voidaan saada asiakastyön ohella selville, mutta ei niin laajasti, kuin tutkimuksessa on selvitetty.

6.2 Aineiston keruu

Tutkimuksen tiedonkeruussa menetelminä käytettiin kyselyä (Liite 1) sekä yksilohaastattelua (Liite 2). Kysely on toteutettu Webropol-verkkokyselytyökalun avulla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–85). Tutkimuksen osallistujat olivat toimeksiantajayksikön ja yhteistyökumppanin asiakkaita. Tutkimukseen vastaaville asiakkaille ei ollut erityisiä valintakriteerejä, ainoastaan jälkihuollon asiakkuus. Tutkimukseen osallistuneet asiakkaat valittiin satunnaisesti ja vapaaehtoisen osallistumishalun perusteella. Webropol-kyselyn lisäksi tutkimukseen on haastateltu kahta henkilöä. Webropol-kyselyyn vastaamisessa asiakkaan tukena on hänen halutessaan ollut tukihenkilö tukemassa asiakasta, vastauksiin kuitenkin vaikuttamatta. Näin ollen asiakkailla on ollut mahdollisuus pyytää tukihenkilöiltä apua, jos kyselyssä on ollut jotain vaikeaselkoista tai hankalasti ymmärrettävää. Kyselystä on pyritty tekemään mahdollisimman yksinkertainen ja kysymyksistä sellaisia, että niihin vastaaminen olisi helppoa.

Webropol-kysymyksiä (Liite 1) varten pyydettiin palautetta sekä toimeksiantajalta että tutkimuksen ulkopuolisilta henkilöiltä. Webropol-kyselyä esitettiin ulkopuolisilla henkilöillä, ja pyydettiin heiltä palautetta kysymyksistä. Saatujen palautteiden perusteella korjattiin kysymyksiä. Kysely lähetettiin toimeksiantaja- ja yhteistyökumppanien johtajien kautta yksiköiden työntekijöille, jotka auttoivat

tarvittaessa asiakkaita vastaamaan kyselyyn. Kyselyn liitteinä lähetettiin asiakkaille annettavaksi saattekirje (Liite 3) ja tietosuojailmoitus (Liite 4) sekä työntekijöille ohjeet siihen, miten he voivat auttaa asiakasta vastaamaan kyselyyn.

Aineistonkeruu aloitettiin Webropol-kyselyn (Liite 1) avulla elokuun 2023 alussa. Alkuperäisenä tavoitteena oli, että Webropol-kysely olisi saatu suljettua elokuun loppuun mennessä. Tavoitemäärää vastaajien suhteen ei kuitenkaan saavutettu, joten vastausaikaa jatkettiin aluksi kahdella viikolla. Kahden viikon lisääjän jälkeen tavoitemäärä ei ollut täynnä, joten aineistonkeruun vaihetta jatkettiin vielä, kunnes saatiin tavoiteltu 10 vastausta kyselyyn.

Odotellessa Webropol-kyselyyn viimeisiä vastauksia, aloitettiin haastatteluvaihe (Liite 2). Ennen haastattelutilanteen alkua haastateltavilta pyydettiin suostumus kirjallisesti (Liite 5). Haastattelua pidetään usein joustavana tiedonkeruumenetelmänä, sillä se sallii tutkijalle tiedonkeruun aikana keskustelun lievän ohjaamisen kysymysten avulla. Keskustelua ei kuitenkaan tule ohjailta liikaa. Haastattelun aikana on myös mahdollista kysyä tarkentavia kysymyksiä, jotta vastauksista saadaan mahdollisen hyvä ymmärrys. Myös ei-kiellellistä viestintää voi tarkastella tiedonkeruun aikana. (Puusa & Juuti 2020, 101–103.)

Haastatteluun tiedonkeruumenetelmänä liittyy myös haittoja. Haastattelun toteuttaminen tarvitsee usein tutkijalta kokemusta, jotta voidaan saavuttaa laaja käsitys tutkitusta asiasta. Haastattelutilanteen tulisi myös olla luottamuksellinen ja tiedonkerääjän tulee huomioida, että haastateltavaa saattaa jännittää. Haastattelussa saattaa myös tulla tulkintavirheitä, jos esimerkiksi haastateltava ei ymmärrä kysymystä kunnolla. (Puusa & Juuti 2020, 103–106.) Tavoitteena oli haastatella viittä (5) ihmistä, mutta lopulta haastateltiin kahta (2) henkilöä, jotka ilmoittautuivat vapaaehtoisesti haastateltavaksi. Yksilöhaastattelut antoivat paljon merkityksellistä tietoa tutkimusta varten ja lisäsivät tavoitteen mukaisesti ymmärrystä jo Webropol-kyselyn avulla kerätyistä tiedoista.

6.3 Aineiston analysointi

Tutkimuksen tulosten analysoinnissa on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Fenomenologis-hermeneuttinen sisällönanalyysi tarkoittaa, että tutkimusaineistoon perehdytään tutkimuskysymysten näkökulmasta ja kysymysten kannalta tarpeellinen tieto nostetaan esiin tutkimusaineistosta. Kriittinen asenne ja reflektiivisyys omaa toimintaa sekä ajattelua kohtaan on olennaista fenomenologis-hermeneuttisessa sisällönanalyysissä, sillä ne edistävät tutkimuksen analyysiä ja etenemistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 115.) Opinnäytetyön tutkimuksen näkökulmasta fenomenologis-hermeneuttinen sisällönanalyysi on oikea valinta analyysimenetelmäksi, koska tutkimuksessa keskeisessä roolissa ovat nuorten kokemukset ja niistä tehdyt tulkinnat.

Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluu useimmiten kolme vaihetta. Ensiksi aineistoa redusoidaan eli pelkistetään, sitten klusteroidaan eli kategorisoidaan ja viimeisenä abstrahoidaan eli kehitetään teoreettisia käsitteitä. Klusterointi ja abstrahointi käsitetään yleensä hieman päällekkäisinä prosesseina osana analysointia. Redusoinnissa alkuperäisiä aineiston ilmauksia muutetaan yksinkertaisempiin muotoihin sekä jätetään tutkimuskysymysten kannalta epäoleelliset asiat analysoitavasta aineistosta pois. Klusteroinnissa näitä yksinkertaistettuja ilmauksia aletaan ryhmittelemään erilaisiin kategorioihin, jotta johtopäätösten tekeminen aineistosta on helpompaa. Abstrahointia toteutetaan

samalla klusteroinnin kanssa, koska teoreettisten käsitteiden määrittely auttaa sisällön ryhmittelyssä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124–125.)

Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä redusoidulla pelkistettyjä ilmauksia aletaan jaotellaan erilaisiin luokkiin. Alaluokat nimetään sisältöä kuvaavilla termeillä, jotka voivat olla esimerkiksi jokin ilmiön piirre tai ominaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.) Opinnäytetyössä alaluokkia olivat esimerkiksi mielen hyvinvoinnin tukeminen ja positiiviset tunteet tarjotun tuen yksilöllisyydestä (Liite 6). Alaluokista edetään ryhmittelyssä yläluokkiin, jotka luodaan alaluokkia yhdistelemällä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124). Opinnäytetyön yläluokkia olivat esimerkiksi psykososiaalinen tuki ja nuorille tarjottavan tuen merkitys (Liite 6). Yläluokkia taas yhdistellään pääluokiksi, joiden nimeäminen tapahtuu aineiston perusteella esiin tulevien ilmiöiden mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125). Opinnäytetyön tutkimuksessa pääluokkia olivat muun muassa nuorille tarjottava tuki jälkihuollossa ja jälkihuollon tuen kehittäminen (Liite 6). Lopulta kaikki luokat yhdistetään yhdistäväksi luokaksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125).

Abstrahointia eli käsitteellistämistä toteutetaan niin, että muodostetaan luokituksia yhdistämällä käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahointiprosessin aikana tulee varmistaa, että alkuperäisten ilmaisujen tarkoitus pysyy samana koko analyysin ajan loppuun saakka. Abstrahointiprosessin aikana analysoija tuottaa kuvauksen tutkimuskohteesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 126.) Opinnäytetyön aineiston analysoinnissa abstrahointia on esimerkiksi se, että mielen hyvinvoinnin tukemisesta tehtiin yhdistäminen psykososiaaliseen tukeen (Liite 6). Taulukossa (Liite 6) annetaan esimerkkejä opinnäytetyön tutkimuksessa kerätyn aineiston analyysistä. Taulukossa näkyy esimerkit redusoinnista, klusteroinnista sekä abstrahoinnista ja on toteutettu Tuomi & Sarajärven (2018, 124–126) ohjeistuksia noudattaen.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Webropol-kyselyyn vastaajat ja haastateltavat olivat 18–24-vuotiaita jälkihuollon asiakkaita. Heitä oli yhteensä 10 Familiar asumispalvelu Oiva/avopalvelut Ylä-Savon ja avopalvelut Uudenmaan yksiköistä. Jokainen osallistuja täytti kyselyn, jonka lisäksi kahta (2) vapaaehtoiseksi ilmoittautunutta asiakasta haastateltiin yksilöhaastatteluilla.

7.1 Nuorten tuen tarpeet

Tutkimustuloksissa on mainittu erityisesti raha-asioiden hoidossa tarvittava tuki. Tätä on tuotu kyselyn vastauksissa ilmi muun muassa tarpeena säilyttää taloudellinen tasapaino sekä mainitsemalla suoraan raha-asioiden hoitoon liittyvä tuen tarve. Raha-asioihin läheisesti liittyen on mainittu myös taloudellinen tuki, Kelaan ja pankkiasioihin liittyvä tuen tarve sekä laskujen selvittelyyn tarvittava tuki. Erityisesti laskujen selvittämiseen liittyvästä vastauksesta voidaan huomata, miten jälkihuollon asiakkailla on tarve myös hyvin matalan kynnyksen tukeen.

Tuen tarpeista raha-asioiden lisäksi erityisesti virallisten asioiden hoitamisessa tarvittava tuki nousi esille. Tätä virallisten asioiden hoidossa tarvittavaa tukea on tuotu vastauksissa esille nimittämällä niitä virallisiksi asioiksi sekä käytännön tueksi. Myös arjen hallinnan tukeminen on noussut esiin ja sen voidaan nähdä liittyvän myös osittain virallisten asioiden hoitamiseen. Lisäksi kaupassa käyntiin tarvittava tuki on mainittu vastauksissa. Virallisten asioiden hoitoon voidaan ajatella lukeutuvan myös esimerkiksi erilaiset virastoissa asiointit.

"Mä en nii paljoo tiä kaikista näistä Keloista ja veroista ja sun muista vieläkään niin saan Familiarilta semmosta tukee että ne auttaa ja opettaa niissä asioissa."

"Ruoanlaitossa koen tarvitsevani apua ja siivoamisessa ja muutenkin asioiden hoitamisessa. Lääkkeet osaan hakea ite ja käydä kaupassa mutta lääkäriajat ja hammaslääkäriajat ni niihin tarviin vielä tukee."

Tuloksista saadaan selville, että psyykkisen voinnin ylläpitäminen on myös tärkeä osa jälkihuollon asiakkaiden tarpeita. Tutkimustuloksissa osa kertoo tarvitsevansa tukea psyykkisen vointinsa kanssa. Tätä on perusteltu muun muassa elämän haastaviin asioihin ja aikakausiin liittyvänä tuen tarpeena sekä keskusteluavun tarpeena.

"Oon mä jo aika itsenäistynyt mutta mulla on just toi tuki enemmänki sitte mielialaongelmien takia että kyl mä muuten ihan itsenäistynyt oon."

Tulosten mukaan asiakkaat tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea arjen hallintaan liittyvissä asioissa. Tuloksissa on yksittäisiä mainintoja asumiseen, ruoanlaittoon, kouluun ja työnhakuun liittyvistä tuen tarpeista sekä kyyditysten tarpeista. Lisäksi päihteettömyyden tukeminen, yhteydenpidon tukeminen läheisten kanssa sekä oleskelulupaun liittyvät tuen tarpeet ovat nousseet esiin asiakkaiden vastauksista. Tuloksissa näkyy myös, että tuelle uusien asioiden kokemisessa tai uusiin paikkoihin tutustumisessa on tarvetta.

"Varmaan välillä tarvii koulunkäyntiin tukee, ja se, että on mahdollisuus käydä kauppareissulla tukarin kaa, on ollu tosi paljon avuiks. Ja mahdollisuudet harrastuksiin, että pääsee kokeilemaan asioita ja muutakin kun vaan kotona istumista."

"Huoneen pitäminen siistinä, tarviin ite siihen harjotusta kun aina meinaa räjähtää se huone. Ja ruoanlaitto. Tarviin siinä apua, en yksin ossaa tehdä ruokaa."

7.2 Nuorille tarjottava tuki

Tarjotusta tuesta tutkimukseen osallistuneet ovat nostaneet esille taloudellisissa asioissa tarjottavan tuen. Tämän lisäksi on mainittu esimerkiksi maksamattomien laskujen selvittelyssä tarjottu tuki, jonka voidaan ajatella lukeutuvan myös taloudellisiin asioihin liittyväksi tueksi. Taloudellisissa asioissa tarjottu tuki on erittäin laaja käsite, mutta sen voidaan ajatella pitävän sisällään muun muassa erilaista tukea sosiaalietuuksien hakemisen kanssa.

Osa on kertonut saaneensa tukea niissä asioissa, joissa he ovat sitä myös tarvinneet. Tätä asiaa on tuotu vastauksissa ilmi siten, että on sanottu tukea saatavan tuen tarpeiksi mainittujen asioiden kanssa. Tuloksissa on myös kerrottu tutkimukseen osallistuneiden saavan sellaista tukea, jota asiakas tarvitsee ja pyytää.

"Eipä mulla itellä ainakaan oo mitään epätyytyväisyyksiä. Ihan hyvää se on itelle ollu ainakin, oon saanu kaiken mitä tarvii. On kuunneltu mitä tarvii."

"Saan ihan tarpeeks tukee."

Tuloksista käy ilmi, että tutkimukseen osallistuneet ovat saaneet jälkihuollon ohjaajien tarjoaman tuen avulla muun muassa mahdollisuuksia kokea uusia asioita ja heidän mahdollisuutensa kokeilla erilaisia harrastuksia ovat myös lisääntyneet. Ohjaajat ovat myös tukeneet asiakkaita arjessa jaksamisessa ja huonoissa hetkissä sekä antaneet keskustelua apua, joilla on tuettu asiakkaiden mielialaa. Pääasiassa myös nämä asiat ovat sellaisia, jotka on mainittu myös tuen tarpeisiin.

Tuen saamiseen liittyen tuloksissa nousee ilmi, että ohjaajat ovat olleet mukana palavereissa, auttaneet hakemaan opiskelemaan sekä tukeneet työelämään liittyvissä asioissa. Tässä nähdään, että ohjaajien antamalla tuella pyritään integroimaan asiakkaita kokonaisvaltaiseksi yhteiskunnan jäseniksi. Ohjaajien antaman tuen voidaan todeta olevan eteenpäin katsovaa, koska asiakkaiden koulutukseen ja työelämään siirtymiseen liittyvissä asioissa ohjaajat antavat tukea.

Tuloksissa nousee esiin, että tukihenkilön antama tuki on vaikuttanut esimerkiksi mielialaan. Jälkihuolto on tulosten mukaan auttanut myös tutkimukseen osallistujia pääsemään yli arjen haasteista. Jälkihuolto, ja erityisesti tukihenkilön antama tuki, on tulosten mukaan merkityksellistä.

"Kyllä mulla ainakin on mielialaan vaikuttanu aika paljon että on semmonen henkilö koko ajan siinä että on tuki, ja se tieto itessään on tosi paljon vaikuttanu."

"On ehottomasti auttanu."

Selvästi merkittävimpänä jälkihuollon asiakkuuden aikana muilta tahoilta saatavana apuna nousee esiin erilaiset psyykkisen tuen palvelut. Tuloksissa ilmenee, että tutkimukseen osallistuneet ovat saaneet apua erilaisista psyykkisen tuen palveluista, kuten terapiasta sekä erilaisilta psykiatrisilta poliklinikoilta. Näiden lisäksi psyykkisiin haasteisiin on saatu apua mielenterveys- ja päihdepsykkinin käynneiltä, terveysasemilta sekä psykiatrisesta osastohoidosta.

Nuoret ovat kertoneet saavansa läheisiltään tukea, sillä tuloksissa osa on maininnut läheisten tukevan heidän elämäänsä. Vanhempien ja sisarusten merkitys on noussut vastauksissa erityisesti esiin. Myös läheisten antama taloudellinen tuki on tullut esiin vastauksista. Taloudellista tukea asiakkaat saavat myös Kelalta ja edunvalvonta auttaa taloudellisen tilanteen tasapainottamisessa. Terveysteen liittyvissä asioissa asiakkaat ovat saaneet tukea terveydenhuollosta. Koulupaikasta saatava tuki on noussut myös esiin tuloksissa.

Hyödyllisimmäksi jälkihuollosta saatavaksi tueksi tuloksissa on noussut selvästi tukihenkilön tapaamiset. Tukihenkilön tapaamisten lisäksi tukihenkilötyöhön läheisesti liittyvät tulokset ovat olleet muun muassa arjen asioissa annettava tuki, avoasiakkuus sekä tuettuun asumiseen liittyvä tukityö. Myös tukihenkilöiden antama keskusteluapu on koettu hyödylliseksi. Tuloksissa on käynyt myös ilmi, että tukihenkilön tapaamiset ovat aina olleet hyödyllisiä riippumatta siitä, mitä he ovat yhdessä tehneet.

Tutkimukseen osallistuneet ovat kokeneet vastaanottamistaan tukimuodoista hyödyllisimmäksi myös taloudellisen tuen. Tuloksista myös välitystili on mainittu hyödylliseksi tukimuodoksi. Taloudellinen tuki on selvästi merkittävä jälkihuollon asiakkaiden tilannetta parantava asia.

7.3 Jälkihuoltopalvelujen kehittäminen

Tuloksista voidaan nähdä, etteivät tutkimukseen osallistuneet koe mitään jälkihuollon tukimuotoa tai palvelua tarpeettomaksi itselleen. Tuloksissa kuitenkin käy ilmi, että jälkihuollon palveluissa koetaan olevan liikaa sosiaalityöntekijän tapaamisia ja palaverieita, vaikka ainoastaan tukihenkilön tapaamiset koetaan riittäväksi. Tuloksista voidaan päätellä, että jälkihuollon palvelut ja tuki toimivat vastaten nuorten tuen tarpeisiin.

Osa on tuonut ilmi, etteivät kaipa jälkihuollon palveluihin tai ohjaajien antamaan tukeen mitään uutta. Osa on lisäksi sanonut olevansa täysin tyytyväisiä tämänhetkiseen tilanteeseensa jälkihuollon suhteen. Tuloksissa on toivottu jälkihuollon tukeen kehitystä siinä, että asiakkaille tarjottaisiin enemmän aikaa ja mahdollisuuksia osallistua harrastuksiin tai muihin mukaviin hetkiin tukihenkilön kanssa. Luonnossa liikkuminen on annettu esimerkiksi yhteisestä tekemisestä tukihenkilön kanssa.

Tuloksissa käy ilmi, että tutkimukseen osallistuneet toivoisivat yhteisiä aktiviteetteja muiden jälkihuollon asiakkaiden kanssa. Tulosten mukaan se auttaisi erityisesti jälkihuollon loppuvaiheessa. Tutkimustulosten mukaan vertaistukea toivottaisiin enemmän osaksi jälkihuoltoa.

"Ois kiva jos nuorilla ois yhteisiä aktiviteetteja, saisi vähä sellasta vertaistukea siitäki. Voisi löytää uusia kavereitakin ja nähdä muita nuoria."

Tuloksissa selviää, että tutkittavat kokevat jälkihuollon tarpeelliseksi. Tuloksissa käy myös ilmi, että jälkihuollon tuki on auttanut paljon. Lisäksi tuloksista selviää, että tukihenkilöt ovat ymmärtäväisiä ja heitä ei haluta vaihtaa toisiin.

Tuloksissa käy ilmi, että nykyinen jälkihuollon ikäraja on sopiva tai hyvä. Tätä on perusteltu niin, että palvelun jatkuessa 25 ikävuoteen saakka, on mahdollisuus oppia asioista paremmin. Perusteluina on myös, että on parempi, että ikäraja nousi aikaisemmasta 21 vuodesta 25 vuoteen. Perusteluina tuloksissa on lisäksi, että "nykynuorison" vuoksi ikärajaa voisi nykyisestääänkin nostaa hieman. Tulosten mukaan jälkihuollon ikärajaa ei ainakaan tulisi laskea.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön työstämisen aikana nousi esiin paljon erilaisia pohdintoja muun muassa tutkimuksen eettisyyteen liittyen. Tutkimuksen tuloksista on tehty johtopäätöksiä ja arvioitu tutkimuksen eettisyyttä sekä luotettavuutta erilaisten arviointikriteerien avulla. Työstämisen aikana on pohdittu myös opinnäytetyön tekijöiden ammatillista kasvua peilaten sosiaalialan kompetensseihin. Lisäksi on mietitty tutkimuksen hyödynnettävyyttä ja kehittämisideoita tulevaisuutta ajatellen.

8.1 Tulosten johtopäätökset

Tutkimuksen tulosten perusteella asiakkaiden tuen tarpeisiin liittyen raha-asioiden hoitamisessa saatava tuki on tärkeää. Taloudellisen tasapainon säilyttämiseen, taloudelliseen tukeen, kuten Kelaan ja pankkiasioihin liittyvä tuki sekä laskujen selvittelyyn liittyvä tuki olivat tutkimustulosten perusteella tärkeitä. Laskujen selvittelyyn liittyvä tuki on hyvin matalan kynnyksen tuki, johon jälkihuollon asiakkailla voi vastausten perusteella myös olla tarvetta. Asiakkaiden tuen tarpeet ja elämäntilanteet ovat yksilöllisiä, joten nuoren yksilöllinen tilanne tulisi ottaa huomioon nuorta tuettaessa, jotta nuori ei jää yksin (Hirschovits-Gerz, Heino, Laine & Weckroth 2023, 38).

Taloudellisten asioiden hoitamiseen liittyvän tuen lisäksi virallisten asioiden hoitamisessa sekä arjen hallinnassa tarvittava tuki nousi esille tutkimustuloksissa. Arjen hallintaan liittyvä tuki voi olla esimerkiksi kaupassa käynnin tuki ja virallisten asioiden hoitoon lukeutuu esimerkiksi virastoissa asiointi. Samansuuntaisia asioita on Jahnukainen & Tiili (2022, 19) nostanut esille kertoessaan, että joillekin nuorille arjen pienetkin perusasiat saattavat olla hyvinkin haastavia ja kuormittavia. Tämän vuoksi on tärkeää, että nuori saa apua ja tukea esimerkiksi ruoanlaitossa ja kaupassa käymisessä, jotta arjen peruselementit saadaan kuntoon. Nämä matalan kynnyksen tukimuodot ovat merkityksellisiä esimerkiksi nuoren arjesta selviytymisessä. (Jahnukainen & Tiili 2022, 19.)

Tulosten perusteella myös psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitäminen on tärkeä osa asiakkaiden tuen tarpeita. Esimerkiksi elämässä ilmenevissä haastavissa tilanteissa nuoret kokivat tarvitsevansa tukea ja keskusteluapua. Tulokset ovat samansuuntaisia Pukkio & Hoikkalan (2016, 8) huomioiden kanssa siitä, että sijoitettuihin olleet nuoret joutuvat usein itsenäistymään nopealla aikataululla ja jokaisen nuoren kyky selvitä prosessista vaihtelee. Tästä syystä psyykkinen tuki tässä vaiheessa on tarpeellista (Pukkio & Hoikkala 2016, 8).

Tästä voidaan päätellä, että tutkimuskysymykseen ”Millaisiin asioihin nuoret kokevat tarvitsevansa tukea itsenäistymisvaiheessa?” saatu vastaus on, että nuoret kokevat tarvitsevansa tukea erityisesti matalalla kynnyksellä arjessa, joihin lukeutuu edelläkin mainitut taloudellisten asioiden hoitaminen, ruoanlaitto sekä virallisten asioiden hoitamiseen liittyvä asiointituki. Matalan kynnyksen tuen lisäksi myös psyykkisen tuen tarve on korostunut.

Tutkimuksen tuloksista nousi esiin, että nuoria auttaa tuen muodoista erityisesti matalan kynnyksen tuki. Matalan kynnyksen tuki liittyi esimerkiksi asiointiapuun ja taloudellisesta tilanteesta huolehtimiseen. Näiden lisäksi on kerrottu jälkihuollon ohjaajien olevan mukana erilaisissa palavereissa ja tukevan koulutukseen ja työelämään liittyvissä asioissa. Nuoret ovat kertoneet myös heidän mahdolli-

suuksiensa uusien asioiden ja harrastusten kokemiseen lisääntyneen jälkihuollon ansiosta. Hyödylliseksi tuen muodoksi on mainittu kokonaisuutena tukihenkilön tapaamiset. Tuloksista selviää, että tukihenkilön kanssa vietetty aika on merkityksellistä siitä riippumatta, mitä he tekevät yhdessä. Tästä voidaan päätellä, että matalan kynnyksen tuesta on hyötyä. Kuten YEE-hankkeen tekemässä esitteessä (2022) nähdään, että matalan kynnyksen tuki on olennainen osa jälkihuoltoa, sillä nuori saa turvaverkoston jälkihuollon työntekijöistä. Heidän kanssaan voi keskustella itselleen tärkeistä ja mieltä askarruttavista asioista (YEE-hanke 2022). Jälkihuollosta saatu tuki herättää nuoressa turvallisuuden tunnetta ja nuori tuntee, että joku on kiinnostunut hänen elämästään (Pukkio & Hoikkala 2016).

Ohjaajien antaman tuen lisäksi jälkihuoltopalveluiden tuesta nousee esiin merkittävänä osana myös taloudellinen tuki. Taloudellinen tuki tässä muodossaan tarkoittaa toimeentuloon liittyvää rahallista tukea sekä esimerkiksi itsenäistymisvaroja. Itsenäistymisvarojen lisäksi välitystilin merkitys nousi esiin tuloksissa. Välitystili on monesti käytössä tilanteissa, joissa asiakkaalla on vaikeuksia hallita rahankäyttöään, joten sosiaalitoimen työntekijä huolehtii hänen taloudellisesta tilanteestaan (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2023).

Kaikkien näiden esiin nousseiden vastausten avulla voidaan päätellä, että vastaus tutkimuskysymykseen ”Millainen tuki auttaa nuorta itsenäistymisvaiheessa?” sisältääkin muun muassa matalan kynnyksen tuen erilaisten arjen asioiden kanssa. Myös tukeminen ja mahdollistaminen erilaisten uusien asioiden kokemiseen sekä taloudellinen tuki toimeentulon suhteen auttavat itsenäistymisvaiheessa olevia nuoria merkittävästi.

Viimeisimpänä tutkimuksessa etsittiin vastausta tutkimuskysymykseen ”Miten itsenäistymisvaiheessa saatavaa tukea pitäisi kehittää?”. Tähän liittyen tutkimuksen vastauksista on noussut ilmi suurta tyytymättömyyttä jälkihuollon tarjoamaan tukeen. Tutkimuksen perusteella jälkihuoltopalvelut ja tuki ovat yksilöllisiä sekä nuorten tarpeisiin vastaavia. Jälkihuollon todetaan olevan tarpeellista itsenäistymisvaiheessa oleville nuorille.

Jälkihuollon kehittämiseen liittyen vastauksissa on tullut esiin toive siitä, että asiakkaille järjestettäisiin enemmän aikaa ohjaajan kanssa, jotta he voisivat tehdä enemmän mukavia asioita yhdessä. Myös kriittisenä kommenttina on kerrottu, että palavereita sosiaalityöntekijän kanssa on liikaa. Eräs tutkimukseen osallistunut asiakas on myös toivonut vertaistuen lisäämistä jälkihuoltoasiakkaiden kesken.

Kehittämiseen liittyen voitaisiin ajatella, että jälkihuollon ohjaajat voisivat tehdä tiiviimpää yhteistyötä esimerkiksi jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa, jotta voitaisiin saada paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavia ostopalvelusopimuksia ja siten asiakkaille riittävästi aikaa ohjaajan kanssa. Resurssit työntekijöiden suhteen ovat kuitenkin pienet ja työntekijät ovat tutkitusti kuormittuneita ja kiireisiä (Pukkio & Hoikkala 2016, 18). Resurssihin vaikuttaminen voi olla haastavaa, mutta työntekijät voisivat esimerkiksi kertoa arkityön haasteista ja resurssipuutteista sekä viedä tietoa eteenpäin päättäjille.

Jälkihuollon asiakkaiden välistä yhteistä tekemistä voitaisiin kehittää esimerkiksi niin, että suunniteltiin ennalta sovittavia yhteisiä tapaamisia. Nämä tapaamiset voisivat olla suunnitellusti säännöllisiä, esimerkiksi kerran kuussa tapahtuvia tapaamisia. Tapaamisten kautta asiakkaat voisivat saada vertaistukea ja löytää uusia ystäviä. Tällainen tuki olisi tärkeää erityisesti jälkihuollon loppuvaiheessa oleville nuorille, jotta kukaan ei jäisi yksin. Myös Hoikkala (2016, 42) on kertonut kokemusasiantuntijoiden ehdottaneen vertaistuen kehittämistä jälkihuollossa.

Vertaistuen kehittämistä jälkihuollossa tukee tutkimuksen tulosten sekä kokemusasiantuntijoiden huomioiden lisäksi jälkihuollossa asetettu laatukriteeristö, sillä siellä on maininta jälkihuollon työntekijän tehtävästä huolehtia, ettei asiakas jää yksin (Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023, 10). Lisäksi Pukkio & Hoikkala (2016, 18) on todennut, että vertaistuki auttaa nuorta asiakasta jakamaan kokemuksiaan toisten, samanlaisia kokemuksia läpikäyneen nuoren kanssa. Nuorilla on tarve muun muassa liittyä ja kuulua johonkin ryhmään, kokea tulevana hyväksytyksi sekä kokea tunteita siitä, että he voivat vaikuttaa asioihin. Säännöllinen vertaistukiryhmätoiminta voi tuoda myös rytmiä nuoren arkeen. (Pukkio & Hoikkala 2016, 18.)

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta pohtiessa nousi esiin useita seikkoja. Eettisyyden ja luotettavuuden mittarina voidaan osittain pitää opinnäytetyön tutkimusta varten tehtyä tietosuojailmoitusta (Liite 4). Tietosuojailmoituksessa on selitetty tutkimuksen toimintatapoja, joilla turvataan tutkimuksen eettisyyttä. Lisäksi toimintatapojen kerronnalla lisätään tutkimukseen osallistujan tietoisuutta siitä, miten tutkimuksessa edetään ja miten esimerkiksi tutkimusaineistoa säilytetään.

David B. Resnik esittää tekstissään (2015) etiikan voivan olla metodi, näkökulma tai menetelmä. Jos tutkimusetiikka nähdään näkökulmana, voidaan ajatella tutkijan taustan ja koulutuksen vaikuttavan tietoisesti tehtynä valintana siihen, mistä näkökulmasta tutkimusta tehdään (Resnik 2015). Opinnäytetyön tutkimuksessa tämä teoria nähdään siis siten, että tutkimuksen toteuttajien näkökulmaan vaikuttaa vahvasti sosionomin tutkinto-ohjelma. Siten siis ainakin osittain tutkinnon vaikutuksesta tutkimuksessa on keskitytty erityisesti jälkihuollon asiakkaiden kokemuksiin. Heidän hyvinvointiaan pyritään myös epäsuorasti parantamaan tutkimuksen avulla, koska tutkimuksen avulla pyritään jälkihuollon palveluiden kehittämiseen.

Resnikin (2015) mukaan tutkimuksessa on yleisimmin 18 huomioon otettavaa eettistä periaatetta. Näitä periaatteita ovat muun muassa objektiivisuus, rehellisyys, vastuullisuus sekä avoimuus. Periaatteet ovat kaikenlaisiin tutkimuksiin soveltuvia, joten niihin kuuluu myös esimerkiksi eläinten vastuullinen hoito (Resnik 2015). Opinnäytetyön eettisten periaatteiden toteutumisen kuvaamiseen on valikoitu näistä 18 periaatteesta tutkimuksessa oleellisimpina esiintyviä eettisiä näkökulmia. Näitä eettisiä periaatteita käydään läpi seuraavaksi opinnäytetyön tutkimuksen näkökulmasta.

Tutkimuksessa objektiivisuutta on haastava arvioida (Resnik 2015). Objektiivisuuteen vaikuttaa muun muassa se, että toinen tutkimuksen tekijä oli työsuhteessa toimeksiantajayksikön kanssa. Työsuhte on vaikuttanut siten, että tutkija on tuntenut ennestään toimeksiantajan asiakkaita, jotka ovat saattaneet osallistua tutkimukseen. Oli tärkeää erottaa roolit opiskelijana ja työntekijänä tutkimusta

toteuttaessa. Opinnäytetyön kannalta ei nähty kuitenkaan ongelmana työsuhdetta toimeksiantajayksikköön, sillä roolien erottaminen onnistui tutkimusta toteutettaessa suhteellisen helposti. Työntekijänäkään oli mahdotonta tunnistaa myöskään Webropol-kyselyn vastauksista ketään asiakasta yksilöidysti.

Varovaisuus tutkimusta tehdessä tuli esiin muun muassa siten, että asiakkaiden kanssa pyrittiin toimimaan haastattelutilanteissa niin, ettei heitä painosteta tai johdatella mihinkään kysymykseen vastaamisessa. (Resnik 2015.) Varovaisuus voidaan nähdä myös kyselyn toteuttamisessa, sillä yksiköiden työntekijöille annetuissa ohjeissa on painotettu erityisesti sitä, ettei heidän tule millään tavalla vaikuttaa asiakkaan vastauksiin. Työntekijät ovat olleet ainoastaan auttamassa asiakasta ymmärtämään kysymyksiä, mikäli joitakin niistä on ollut vaikea ymmärtää.

Luottamuksellisuutta opinnäytetyön tutkimukseen tuo lisää muun muassa se, että tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista, haastatteluun on kysytty suostumus ja pyydetty myös lupa nauhoittaa haastatteluja. Kerättyä tutkimusaineistoa on säilytetty ja käsitelty tietosuojailmoituksessa (Liite 4) mainituilla tavoilla. Tietosuojailmoituksen tekeminen ja toimittaminen asiakkaille on jo itsessään luonut luottamuksellisuutta tutkimuksen suhteen (Resnik 2015).

Rehellisyys ja avoimuus ovat tulleet esiin opinnäytetyön tutkimuksessa siten, että tutkimukseen osallistuville asiakkaille on kerrottu avoimesti ja rehellisesti tutkimuksen tarkoituksesta ja muun muassa siitä, miten tutkimusta varten kerättyä aineistoa tutkitaan (Resnik 2015). Rehellisyys tulee esiin myös tutkimustulosten esittelyssä. Tutkimustuloksia on esitelty totuudenmukaisesti ja tuotu tutkimukseen osallistuneiden asiakkaiden oma ääni kuuluviin.

Eettisyyteen liittyvä huomio heräsi tutkimuksen aikana siitä, että jälkihuollon ohjaajat avustivat asiakkaita vastaamaan kyselyyn. Tähän liittyen mietittiin, onko työntekijöillä esimerkiksi liian suuri mahdollisuus vaikuttaa siihen, ketkä asiakkaat osallistuvat tutkimukseen? Työntekijöillä oli käytännössä mahdollisuus valikoida asiakkaista ne, jotka vastasivat kyselyyn. Kuitenkin pohdittiin, että työntekijän läsnäolo asiakkaan vastatessa kyselyyn on tärkeä. Lisäksi jokainen jälkihuollon työntekijä on ammattilainen, jonka osaaminen on sillä tasolla, että hän osaa eettisesti pohtia omia valintojaan. Myös työntekijöille annetuissa ohjeistuksissa on painotettu työntekijän tehtäviä tutkimuksen suhteen, mikä on edesauttanut työntekijöiden ymmärrystä omasta roolistaan tutkimuksessa.

Eettisyyteen liittyen työntekijöiden roolit herättivät lisää pohdintaa. Tutkimukseen osallistumisessa avustaneet työntekijät olivat tietoisia asiakkaiden henkilöllisyydestä, joita auttoivat kyselyyn vastaamisessa. Tämä oli pohdinnan aiheena erityisesti luottamuksellisuuden näkökulmasta. Työntekijät olivat kuitenkin tietoisia ainoastaan niistä asiakkaista, joita henkilökohtaisesti avustivat. Jokaisella työntekijällä on myös salassapitovelvollisuus, joten osallistujien henkilöllisyydet eivät selviä henkilöille, jotka eivät olleet tutkimuksen teossa osallisena. Työntekijät ovat myös asiakkaille ennestään tuttuja ja asiakkaiden luotettaviksi kokemia henkilöitä. Työntekijän läsnäolo ei ole ollut pakollista Webropol-kyselyyn vastaamisen vaiheessa. Tutkimuksen teossa on myös huomioitu, ettei tutkijana toiminut työntekijänä ollut kuitenkaan auttamassa asiakkaita kyselyyn vastaamisessa. Tällöin tilanteessa olisi tullut ristiriitoja tutkijan roolien jakautumisesta ja sekaantumisesta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin on kehitetty monia erilaisia arviointikriteeristöjä, joita voidaan soveltaa tutkimuksen luonteen mukaan. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan esimerkiksi käyttää neljää pääkriteeriä: etiikka, uskottavuus, johdonmukaisuus sekä siirrettävyys. Usein tutkimuksissa arvioidaan myös yleistettävyyttä, mutta sen soveltaminen on laadullisessa tutkimuksessa vaikeaa. Usein laadullisella tutkimuksella ei pyritä yleistettävyyteen. (Rytivaara, Lätti, Härkönen & Wallin 2022, 314–329.)

Uskottavuutta arvioidaan laadullisessa tutkimuksessa muun muassa sillä, vastaako aineisto tutkimukseen osallistuneiden todellisia tilanteita ja mielipiteitä. Tulosten esittelyyn liittyy myös se, onko tulokset esitelty totuudenmukaisesti. (Rytivaara ym. 2022, 314.) Opinnäytetyön tutkimuksessa osallistuneiden omat mielipiteet ovat päässeet esiin ja tulokset on esitetty totuudenmukaisesti niitä manipuloimatta tai muuttelematta. Täten voidaan siis ajatella tutkimuksen uskottavuuden olevan korkea.

Johdonmukaisuus tarkoittaa tutkimuksessa tutkittavan asian ja siihen liittyvän teoriapohjan sekä tutkimuskysymysten ja tutkimuksessa käytettyjen menetelmien yhdenmukaisuutta. Johdonmukaisuus liittyy myös aineistoon ja siitä johdettuihin tuloksiin. (Rytivaara ym. 2022, 324.) Johdonmukaisuutta opinnäytetyön tutkimuksessa nähdään muun muassa siinä, että tutkimuskysymykset on luotu teoreettisen viitekehyksen huolellisen keräämisen ja pohdinnan pohjalta. Myös tulokset ovat johdonmukaisesti aineiston perusteella kootut.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan sitä, kuinka paljon ja millä tavoin tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää ja soveltaa jossain toisessa asiayhteydessä. Siirrettävyys liittyy yleistettävyyteen, mutta soveltuu paremmin laadullisen tutkimuksen arviointikriteeriksi. (Rytivaara ym. 2022, 327.) Opinnäytetyön tutkimuksen siirrettävyyttä on haastavaa arvioida, sillä aineiston koko ja osallistujien määrä olivat pieniä. Tutkimus keskittyy asiakkaiden kokemuksiin, jotka voivat olla erittäin yksilöllisiä. Tästä syystä opinnäytetyön tutkimuksen ei voida ajatella olevan kovinkaan siirrettävä. Tutkimuksessa siirrettävyys ei kuitenkaan ole ollut tärkeänä tavoitteena, sillä sen soveltaminen tutkimukseen on haastavaa.

8.3 Ammatillinen kasvu

Sosiaalialan tutkinto-ohjelmaan liittyviä kompetensseja ovat asiakastyön osaaminen, eettinen osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen. Lisäksi tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen ovat merkitty sosionomin tutkinto-ohjelman kompetensseiksi. (Savonia-ammattikorkeakoulu julkaisuaika tuntematon.) Näiden kompetenssien huomiointi on ollut opinnäytetyötä tehdessä haastavaa. Kuitenkin opinnäytetyön tekeminen on kehittänyt laajasti tekijöiden osaamista eri kompetenssien osa-alueilla. Opinnäytetyötä tehdessä tapahtunutta ammatillista kasvua voidaan tarkastella kompetenssien kautta.

Opinnäytetyöprosessi kehitti asiakastyön osaamisen kompetenssin näkökulmasta osaamista asiakkaiden yksilöllisen huomioimisen sekä arvostavan kohtaamisen myötä. Haastatteluita tehdessä oli tärkeää kohdata haastateltavat arvostavasti. Haastattelijat esittelivät itsensä sekä kertoivat haastattelutilanteesta alustavasti. Eettinen osaaminen on kehittynyt koko opinnäytetyöprosessin ajan. Eettisyys on huomioitu ja sitä on tarkasteltu kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimusprosessissa esimerkiksi

anonymiteetin turvaaminen on ollut tärkeää. Teoreettiseen viitekehyksen lähteinä on käytetty luotettavia lähteitä ja niitä on arvioitu kriittisesti.

Kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kompetenssin näkökulmasta opinnäytetyöprosessin myötä on opittu lastensuojelun jälkihuollon yhteiskunnallinen merkitys esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta. Myös jälkihuollon merkitys yksilölle on korostunut opinnäytetyötä toteutettaessa. Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen osa-alue on kehittynyt opinnäytetyöprosessissa lastensuojelun ja etenkin jälkihuollon palveluihin tutustuttaessa ja niihin perehdyttäessä.

Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen osa-alue on kehittynyt opinnäytetyön tekemisen aikana, sillä opinnäytetyön tutkimusta varten tutustuttiin erilaisiin tutkimuksen lähestymistapoihin. Opinnäytetyöprosessi on ollut suunnitelmallinen prosessi, joka on kehittänyt kyseistä osa-aluetta. Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamisen kompetenssin kehittyminen on näkynyt opinnäytetyöprosessissa tiimityöskentelynä. Opinnäytetyön tekijöiden välinen yhteistyö on ollut sujuvaa ja tasavertaista.

Opinnäytetyön toteuttamisessa on onnistuttu myös teoriapohjan kokoamisessa ja teoreettisen viitekehyksen luomisessa. Jälkihuoltoa on tutkittu Suomessa rajallisesti, joten luotettavien lähteiden löytäminen oli haastavaa. Kuitenkin pitkäjänteisen ja laajan lähteiden etsinnän avulla koottiin tutkimukselle teoreettinen viitekehys. Lopputuloksena oli onnistunut tutkimus. Tutkimus oli tekijöiden ensimmäinen, joten sen tekeminen opetti laajasti tutkimuksen etenemisestä ja sen vaiheista.

Osaamisen kokemuksia opinnäytetyötä tehdessä koettiin myös onnistuneen aineiston keruun jälkeen. Vaikka aineiston keruuta jouduttiin pidentämään, saatiin kuitenkin kokoon tavoiteltu 10 vastaajaa kyselyyn. Haastatteluun osallistuneiden tavoitemäärä oli viisi (5) asiakasta, mutta kaksikin (2) haastateltavaa antoivat tärkeää tietoa tutkimuksen kannalta. Myös tutkimuskysymyksiin kyettiin aineiston keruun ja analysoinnin ansiosta vastaamaan, joten tutkimuksessa onnistuttiin.

8.4 Hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Toimeksiantajayksikkö Familiar asumispalvelu Oiva/avopalvelut Ylä-Savo sekä yhteistyökumppani Familiar avopalvelut Uusimaa voivat hyödyntää opinnäytetyön tuloksia yksiköidensä kehittämisessä. Opinnäytetyön ansiosta saatiin kerättyä tärkeää tietoa jälkihuollon asiakkaiden kokemuksista ja mielipiteistä jälkihuollon palveluista. Tuloksista nähdään, että asiakastyytyväisyys jälkihuollon palveluihin on tällä hetkellä korkea. Kuitenkin myös kehittämisehdotuksia nousi tutkimuksessa esiin. Tulosten johtopäätöksistä tehdyt kehitysehdotukset ovat myös tärkeä osa yksiköiden toiminnan kehittämistä.

Tuloksista saatu positiivinen palaute ja positiiviset kokemukset auttavat myös osaltaan yksiköiden kehittämisessä. Positiivinen palaute kertoo, mitä palveluissa tehdään jo nyt oikein ja mitä kannattaa jatkaa samalla tavalla kuin ennenkin. Merkittävimmiksi koettuja tukimuotoja voidaan esimerkiksi lisätä ja painottaa myös jatkossa asiakkaiden kanssa toimiessa. Myös uusien asiakkaiden kanssa asiakkuuden alussa voidaan suunnitella nuorelle annettavia tukipalveluita paitsi yksilöllisesti, myös jo aiemmin tarpeelliseksi koettujen tukipalveluiden näkökulmasta.

Tutkimuksen jatkokehitystä on pohdittu erilaisilla mahdollisuuksilla. Mikäli samaa aihetta tutkittaisiin uudestaan samoilla alueilla, Pohjois-Savossa sekä Uudellamaalla, voitaisiin osallistujamäärää pyrkiä

nostamaan. Tutkimukseen osallistuvia asiakkaita voitaisiin pyrkiä hankkimaan useammista jälkihuollon yksiköistä. Silloin voitaisiin myös toteuttaa aineistonkeruu kyselyn sekä haastattelun avulla, sillä se koettiin hyväksi valinnaksi myös tässä tutkimuksessa. Suuremmalla osallistujamäärällä saataisiin laajempi aineisto, jonka kautta jälkihuollon kehittämissuunnitelmia ja mielipiteitä jälkihuoltotyön onnistumisesta olisi mahdollisesti enemmän.

Jälkihuoltoa tutkittaessa nousi myös ajatus siitä, että tutkimusta voitaisiin laajentaa myös maantieteellisesti eri alueille. Jälkihuollon toteuttamisessa ja tukipalveluissa on tutkittu olevan alueellisesti suuria eroja (Pukkio & Hoikkala 2016, 16). Tästä syystä jälkihuoltopalveluita voitaisiin tutkia ja pyrkiä kehittämään samalla tavoin kuin opinnäytetyön tutkimuksessa, mutta keskityttäisiin enemmän alueellisiin eroihin. Samalla alueellisia eroja voitaisiin myös vähentää kehittämällä jälkihuoltopalvelujen saatavuutta ja laatua riippumatta paikkakunnasta.

LÄHTEET

- Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukain jälkihuoltopalveluin-hanke 2022–2023. Jälkihuollon laatu-kriteeristö. Euroopan sosiaalirahasto. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Savonia-ammattikor-keakoulu. <https://laatuajalkihuoltoon.savonia.fi/tuotokset/>. Viitattu 8.11.2023.
- Harder, Annemiek T., Mann-Feder, Varda, Oterholm, Inger & Refaeli, Tehila 2020. Supporting transi-tions to adulthood for youth leaving care: Consensus based principles. *Children and Youth services Review*. Raportit ja selvitykset. Viitattu 5.4.2023.
- Hiles, Dominic, Moss, Duncan, Wright, John & Dallos, Rudi 2013. Young people 's experience of so-cial support during the process of leaving care: A review of the literature. *Children and Youth Ser-vices Review*. Raportit ja selvitykset. <https://doi-org.ezproxy.savo-nia.fi/10.1016/j.chilyouth.2013.10.008>. Viitattu 22.9.2023.
- Hirschovits-Gerz, Tanja, Heino, Tarja, Laine, Terhi & Weckroth, Niina (toim.) 2023. Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin. Raportti 5/2023. Helsinki: Terve-yden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/han-dle/10024/146536/RAP2023_005%20web%20tk.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Viitattu 30.10.2023.
- Hirvonen, Maiju 2020. Surevan palvelut ja niihin ohjaaminen. Teoksessa Tuuli Lahti (toim.) *Suru*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 128–137.
- Hoikkala, Susanna 2016. Havaintoja jälkihuoltoa koskevasta kokemus- ja tutkimustiedosta. Teok-sessa Saana Pukkio & Tiia Hipp (toim.) *Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön*. Hel-sinki: Lastensuojelun keskusliitto, 29–46. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Opas-lastensuoje-lun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>. Viitattu 9.11.2023.
- Honkatukia, Päivi, Kallio, Jenni, Lähde, Miia, Mölkänen, Jenni 2020. Omana itsenä osa yhteiskuntaa – Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina. ALL-YOUTH-tutkimushanke & Punainen Risti. Raportit ja selvitykset. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/123861/978-952-03-1731-7.pdf?se-quence=2&isAllowed=y>. Viitattu 22.9.2023.
- Jahnukainen, Johannes & Tiili, Anna 2022. Ei taikatemppeja vaan tukea. Kokemusasiantuntijoiden suositukset lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseksi. *Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 1/2022*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. <https://www.lskl.fi/julkaisut/ei-taikatemppuja-vaan-tukea/>. Viitattu 20.9.2023.
- Kaasinen, Minna, Salokekkilä, Pirkko & Häggman-Laitila, Arja 2021. Experiences of Finnish care leav-ers of their involvement in the aftercare services for child welfare clients. *Raportit ja selvitykset*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/hsc.13416>. Viitattu 22.9.2023.
- Kaskia, Niina 2011. Itsenäistyvän nuoren roolikartan käyttö. Teoksessa Pertti Ylitalo (toim.) *Rooli-kartta – vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi*. Verkkoartikkelikokoelma. Kuntaliitto. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. https://vslk.fi/uploads/files/519352_Roolikartta_verk-kojulkaisu.pdf. Viitattu 5.10.2023.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992. <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1992/19920734>. Viitattu 5.10.2023.
- Lasten ja nuorten säätiö 2021. Resilienssi on taito sopeutua muutoksiin – näin kehität sitä itse. Verk-kojulkaisu. Päivitetty 25.1.2021. <https://www.nuori.fi/2021/01/25/resilienssi-on-taito-sopeutua/>. Vii-tattu 24.9.2023.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 22.9.2023.

Lastensuojelun Keskusliitto 2022. Poliittikasuositus: Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea. Lastensuojelun Keskusliiton poliittikasuositus 1/2022. Verkkojulkaisu. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2022/03/20220309JalkihuollonPoliittikasuositus.pdf>. Viitattu 8.11.2023.

Lepola, Outi 2019. Kriisituesta kuntosalikorttiin - Yksintulleiden nuorten jälkihuolto kunnissa. Raportti 2/2019. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7167-81-6>. Viitattu 22.9.2023.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2023. Asiakkaan raha-asioiden hoito (välitystili). Verkkojulkaisu. Suomi.fi. Päivitetty 2.11.2023. <https://www.suomi.fi/palvelut/asiakkaan-raha-asioiden-hoito-valitystili-lansi-uudenmaan-hyvinvointialue/d6a40d6f-219e-46af-b9b4-a4e7f9defa51>. Viitattu 2.11.2023.

Malja, Marjo, Puustinen-Korhonen, Aila, Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>. Viitattu 5.10.2023.

Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi 2013. Nuoria liikkeellä – Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Valtion nuorisoneuvosto. <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorten-vapaa-aikatutkimukset/nuoria-liikkeella-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2013/>. Viitattu 12.11.2023.

Niemi-Weckström, Anu & Turunen, Katri 2022. Jälkihuollon perehdytysmateriaali työntekijöille. Powerpoint-esitys. Pohjoinen lastensuojelu. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä. Oulunkaari. Kallio peruspalvelukuntayhtymä. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-12/J%C3%A4lkihuollon%20perehdytysmateriaali%20ty%C3%B6ntekij%C3%A4lle%20%282022%29.pdf>. Viitattu 9.11.2023.

Nuorisolaki 1285/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>. Viitattu 22.9.2023.

Nurmiranta, Hanna, Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologia lapsuudesta vanhuuteen. 1. painos. Hämeenlinna: Karisto.

Pukkio, Saana & Hoikkala, Susanna 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa Saana Pukkio & Tiia Hipp (toim.) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 6–28. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>. Viitattu 5.10.2023.

Pukkio, Saana 2016. Prosessit jälkihuoltotyön tukena. Teoksessa Saana Pukkio & Tiia Hipp (toim.) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 70–91. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>. Viitattu 3.11.2023.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Puustinen-Korhonen, Aila 2018. Lastensuojelun organisoinnin vaikutukset työn kuormittavuuteen. Tiedotustilaisuus. Lastensuojelun 2017 kuntakyselyn tuloksia. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun%20kuntakyselyn%20keskeisimm%C3%A4t%20tulokset%20_raportti%2001022018_LIITE_.pdf. Kuntaliitto 1.2.2018.

Resnik, David B. 2015. What is Ethics in Research & Why is it Important? National Institute of Environmental Health Sciences. <https://www.niehs.nih.gov/research/resources/bioethics/whatis/>. Viitattu 8.11.2023.

Rytivaara, Anna, Lätti, Johanna, Härkönen, Saaga & Wallin, Anna 2022. Suuntaviivoja eläytymismenetelmätutkimusten luotettavuuden arviointiin. Teoksessa Saaga Härkönen, Johanna Lätti, Anna Rytivaara & Anna Wallin (toim.) 10 eläytymismenetelmätutkimusta. Tampere: Tampere University Press, 313–338. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-034-2>. Viitattu 9.11.2023.

Savonia-ammattikorkeakoulu julkaisuaika tuntematon. Opinto-opas. Verkkojulkaisu. <https://www.savonia.fi/opiskele-tutkinto/tutkinnot-ja%20hakeminen/opetussuunnitelmat/?yks=IS&krtid=1329&tab=2>. Viitattu 4.11.2023.

SOS Children's Villages International 2018. Prepare for leaving care. Raportit ja selvitykset. https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/cf0b6f54-615b-4f9b-8536-2197d7d03aa9/Prepare-for-Leaving-Care_final-publication_web.pdf. Viitattu 28.9.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Raportit ja selvitykset 2009:16. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72736/Jul200916.pdf?sequence=1>. Viitattu 24.9.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a. Valituslupamenettely muuttuu lastensuojelussa ja jälkihuollon ikärajan noston voimaantulo täsmentyy. Verkkojulkaisu. Valtioneuvosto. Päivitetty 31.12.2019. <https://valtioneuvosto.fi/-//1271139/valituslupamenettely-muuttuu-lastensuojelussa-ja-jalkihuollon-ikarajan-noston-voimaantulo-tasmentyy>. Viitattu 22.9.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4084-0>. Viitattu 22.9.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019c. Äkillisiin traumaattisiin tilanteisiin liittyvän psykososiaalisen tuen kehittäminen. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:46. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161634/R_46_19_Psykososiaalisen_tuen_loppuraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 9.10.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023a. Hallitus esittää lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemista. Verkkojulkaisu. Päivitetty 9.10.2023. <https://stm.fi/-/hallitus-esittaa-lastensuojelun-jalkihuollon-ikarajan-laskemista>. Viitattu 5.11.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023b. STM pyytää lausuntoja lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemisesta. Verkkojulkaisu. Valtioneuvosto. Päivitetty 18.8.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-//1271139/stm-pyytaa-lausuntoja-lastensuojelun-jalkihuollon-ikarajan-laskemisesta>. Viitattu 22.9.2023.

Toivio, Timo & Nordling, Esa 2013. Mielenterveyden psykologia. Helsinki: Edita.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valtion nuorisoneuvosto 2013. Nuorten oma käsitys nuoruuden "ikärajoista" selvitetty. Verkkojulkaisu. Päivitetty 23.7.2013. <https://tietoanuorista.fi/nuorten-oma-kasitys-nuoruuden-ikarajoista-selvitetty/>. Viitattu 22.9.2023.

Vilkka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS kustannus.

YEE-hanke 2022. Lastensuojelun jälkihuolto on sinun oikeutesi - Esite lastensuojelun jälkihuollosta nuorille ja ammattilaisille. Esite. Päivitetty 19.5.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022042931576>. Viitattu 8.11.2023.

LIITE 1: WEBROPOL-KYSELYN KYSYMYKSET

Jälkihuollon asiakkaiden kokemukset jälkihuollosta

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

- 1. Minkä ikäinen olet? ***
- 2. Käytätkö pääsääntöisesti Pohjois-Savon vai Uudenmaan jälkihuoltopalveluita?**
- 3. Minkä ikäinen olit, kun jälkihuollon asiakkuutesi alkoi? ***
- 4. Millaisiin asioihin koet tarvitsevasi tukea elämässäsi? ***
- 5. Millaisissa asioissa jälkihuollon ohjaajat ovat tukeneet sinua? ***
- 6. Millaista tukea olet saanut jälkihuollon asiakkuuden aikana muilta tahoilta? (esimerkiksi läheiset, terveydenhuoltopalvelut, koulutuspalvelut...?) ***
- 7. Onko joitakin jälkihuollon tukimuotoja tai palveluja, jotka koet tarpeettomaksi itsellesi? Jos on, mitä? ***
- 8. Mistä jälkihuollon tukimuodoista koet olevan sinulle eniten hyötyä elämässäsi? ***
- 9. Mitä uutta kaipaisit jälkihuollon palveluihin tai ohjaajien antamaan tukeen? ***
- 10. Mitä muuta haluaisit kertoa jälkihuollosta?**
- 11. Mitä mieltä olet nykyisestä jälkihuollon ikärajusta (18–25 v)? ***
- 12. Jos haastattemme jälkihuoltoon liittyvistä asioista, haluaisitko osallistua yksilöhaastatteluun? Sovimme haastatteluajan erikseen. ***

Kyllä

En

Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, ilmoitathan asiasta ohjaajalle!

LIITE 2: HAASTATELUKYSYMYKSET

Haastattelukysymykset

- Mitä itsenäistyminen tarkoittaa sinulle?
- Koetko olevasi itsenäistynyt?
- Millainen saamasi tuki on sinulle hyödyllisintä (jälkihuollon aikana)?
- Onko saamasi tuki mielestäsi tarpeeksi yksilöllistä?
 - jos ei, millaisissa asioissa olisit tarvinnut enemmän yksilöllistä tukea?
- Millaiset asiat ovat sinulle haastavimpia arjessasi?
 - Onko jälkihuolto auttanut sinua haasteiden ylittämässä?
- Millaisten asioiden koet vaikuttavan siihen, millaista tukea saat?
 - Onko työntekijällä tai esim. hänen persoonallaan merkitystä tuen saamisessa?
- Millaisia ajatuksia tulevaisuus herättää sinussa?

Hei!

Onko Sinulla mielipiteitä jälkihuollosta, ja haluat tuoda niitä esille?

Vastaa ohessa olevaan kyselyyn, ja saat äänesi kuuluviin jälkihuollon kehittämässä!
Kyselyyn vastaaminen vie n. 20 minuuttia.

Olemme Hanna & Veera, kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Savonia-ammattikorkeakoulusta Iisalimesta. Teemme opinnäytetyötä varten tutkimusta jälkihuollon asiakkaiden kokemuksista, ja haluaisimme kuulla juuri Sinun kokemuksistasi!

Kyselyyn vastaaminen on anonyymiä, eikä vastausten perusteella voi saada selville, kuka on kyseessä.

Kyselyn lisäksi on mahdollista päästä myös haastateltavaksi, ja kuulisimme mielellämme ajatuksiasi myös haastattelun muodossa. Lisätietoja saat ottamalla ohjaajien kautta yhteyttä meihin! :)

Kiitos!

Yhteistyöterveisin,
Hanna Korhonen & Veera Ohtonen

LIITE 4: OPINNÄYTETYÖN TIETOSUOJAILMOITUS

OPINNÄYTETYÖHÖN LIITETTÄVÄ

TIETOSUOJASELOSTE/-ILMOITUS

EU:n yleinen tietosuoja-asetus

13 ja 14 artiklat

LAATIMISPÄIVÄ: 16.5.2023

Tietoa tutkimukseen osallistuvalla

Olet osallistumassa Savonia-ammattikorkeakoulussa tehtävään opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen. Tässä selosteessa kuvataan, miten henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinuun ei kohdistu mitään negatiivista seuraamusta, jos et osallistu tutkimukseen tai jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen. Jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen, ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää tutkimuksessa. Tämän selosteen kohdassa 14 kerrotaan tarkemmin, mitä oikeuksia sinulla on ja miten voit vaikuttaa tietojesi käsittelyyn.

1. TUTKIMUKSEN REKISTERINPITÄJÄ

Nimi: Hanna Korhonen

Nimi: Veera Ohtonen

2. KUVAUS TUTKIMUSHANKKEESTA JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN TARKOITUS

Tutkimuksen tarkoituksena on kyselyllä ja haastattelulla selvittää lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia jälkihuollon palveluiden toimivuudesta. Webropol-kyselyyn kerätään vastaukset kaikilta tutkimukseen osallistuvilta ja lisäksi noin puolia osallistujista haastatellaan vielä tarkemman käsityksen saamiseksi tutkimuksen tuloksista.

Webropol-kyselyssä tiedustellaan vastaajan ikä, asuinpaikkakunta, mutta vastauksista ei voida yksilöidysti tunnistaa vastaajaa. Kyselyn kysymykset koskevat jälkihuollon asiakkuutta ja asiakkaiden kokemuksia jälkihuollon palveluista. Kysely ja haastattelut koskevat myös vastaajan elämäntilannetta ja sen muuttumista jälkihuoltoasiakkuuden aikana. Haastatteluissa on tarkoitus äänittää käyty keskustelu, jos haastateltava antaa siihen luvan. Äänittäminen helpottaa tutkijoiden aineistonkäsittelyä ja analysointia. Analysoinnin jälkeen äänitteet poistetaan heti, kun ne eivät enää ole oleellinen osa tutkimuksen suorittamista. Kaikkia tutkimukseen liittyviä aineistoja käsittelee ainoastaan tutkijat. Aineistoja ei näe tai kuule kukaan ulkopuolinen. Tutkimuksen tulokset esitellään lopullisessa raportissa. Raportista ei kuitenkaan voi tunnistaa ketään asiakasta yksilöidysti.

3. TUTKIMUKSEN SUORITTAJAT

Hanna Korhonen ja Veera Ohtonen

4. TUTKIMUKSEN NIMI JA TUTKIMUKSEN KESTOAIKA

Tutkimuksen nimi: Jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia jälkihuollosta

Henkilötietojen käsittelyn kesto:

Tutkimuksen tuloksia käsitellään tutkimuksen käsittely- ja analysointivaiheessa. Analysointi- ja käsittelyvaiheen pituus määräytyy sen mukaan, miten laajoja tutkimusaineistot ovat.

5. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN OIKEUSPERUSTE

Henkilötietoja käsitellään yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella.

Henkilötietojen käsittelyperusta tässä tutkimuksessa on

- tutkittavan suostumus
- tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi

6. MITÄ HENKILÖTIETOJA TUTKIMUSAINEISTO SISÄLTÄÄ

Tutkimusaineisto sisältää tutkittavan henkilön iän ja asuinpaikkakunnan. Tutkimusaineistossa myös käsitellään vastaajan elämäntilannetta ja sen muuttumista jälkihuoltoasiakkuuden aikana.

Tutkimusta suoritettaessa tutkijoiden tulee tietää asiakkaiden nimet ja saada heihin yhteys, jotta haastatteluiden toteuttamisen ajankohdista voidaan sopia. Näitä tietoja ei kuitenkaan tallenneta tutkimusaineistoon.

7. ARKALUONTEISET HENKILÖTIEDOT

Tutkimuksessa ei käsitellä arkaluonteisia henkilötietoja.

8. MISTÄ LÄHTEISTÄ HENKILÖTIETOJA KERÄTÄÄN

Henkilötiedot (ikä, asuinpaikkakunta ja elämäntilanne) kerätään vastaajien täyttämistä kyselyistä sekä haastatteluissa kysymällä haastateltavalta.

9. TIETOJEN SIIRTO TAI LUOVUTTAMINEN EDELLEEN

Ikä, asuinpaikkakunta ja elämäntilanne tulevat lopullisessa tutkimusraportissa esille, mikäli ne ovat analysointivaiheen jälkeen katsottu olevan oleellinen osa tutkimuksen tuloksia. Kyseisiä tietoja ei kuitenkaan luovuteta mihinkään, eikä niiden perusteella voi tunnistaa tutkittavia henkilöitä.

10. TIETOJEN SIIRTO TAI LUOVUTTAMINEN EU:N TAI EUROOPAN TALOUSALUEEN ULKOPUOLELLE

Tietoja ei siirretä tai luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

11. HENKILÖTIETOJEN SUOJAUKSEN PERIAATTEET

Tiedot ovat salassa pidettäviä.

Manuaalisen aineiston suojaaminen: Manuaalista aineistoa säilytetään tutkimuksen ajan lukollisessa laatikossa.

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot:

- käyttäjätunnus salasana käytön rekisteröinti kulunvalvonta
 muu, mikä:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa
 Aineisto analysoidaan suorien tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):

12. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY TUTKIMUKSEN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

- Tutkimusrekisteri hävitetään
 Tutkimusrekisteri arkistoidaan:
 ilman tunnistetietoja tunnistetiedoin

Mihin aineisto arkistoidaan ja miten pitkäksi aikaa:

Sähköisesti kerätty haastatteluaineisto arkistoidaan erilliselle muistitikulle. Muistitikku säilytetään lukollisessa laatikossa, johon ainoastaan tutkimuksen tekijöillä on avaimet. Myös mahdollisia haastattelun aikana tehtäviä muistiinpanoja säilytetään lukollisessa laatikossa. Webropol-kyselyn aineistot tallentuvat Webropol-sivustolle, ja aineistot ovat salasanasuojauksen takana. Salasana on ainoastaan tutkijoilla, eikä sitä luovuteta ulkopuolisille missään vaiheessa. Tutkimusaineisto hävitetään heti, kun se on analysoitu ja koottu tutkimusraporttiin.

13. SAVONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN TIETOSUOJAVASTAAVAN YHTEYSTIEDOT

Savonia-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaava on hallinnon suunnittelija Mervi Hätinen. Häneen saa yhteyden sähköpostiosoitteesta tietosuojavastaava@savonia.fi

14. MITÄ OIKEUKSIA SINULLA ON JA OIKEUKSISTA POIKKEAMINEN

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tämän ilmoituksen kohdassa 1 mainittu henkilö.

Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritettujen käsittelyjen lainmukaisuuteen.

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi tutkimuksessa ja mitä henkilötietojasi tutkimuksessa käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista seuraavissa tapauksissa:

- a) henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin
- b) peruutat suostumuksen, johon käsittely on perustunut, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta
- c) vastustat käsittelyä (kuvaus vastustamisoikeudesta on alempana) eikä käsittelyyn ole olemassa perusteltua syytä
- d) henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti; tai
- e) henkilötiedot on poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen veloitteen noudattamiseksi.

Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen, jos kyseessä on jokin seuraavista olosuhteista:

- a) kiistät henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa tutkija voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden
- b) käsittely on lainvastaista ja vastustat henkilötietojen poistamista ja vaadit sen sijaan niiden käytön rajoittamista
- c) tutkija ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta sinä tarvitset niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi
- d) olet vastustanut henkilötietojen käsittelyä (ks. tarkemmin alla) odottaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeudet perusteet rekisteröidyn perusteet.

Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (tietosuoja-asetuksen 20 artikla)

Sinulla on oikeus saada tutkijalle toimittamasi henkilötiedot jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa, ja oikeus siirtää kyseiset tiedot toiselle rekisterinpitäjälle, jos käsittelyn oikeusperuste on suostumus tai sopimus, ja käsittely suoritetaan automaattisesti.

Kun käytät oikeuttasi siirtää tiedot järjestelmästä toiseen, sinulla on oikeus saada henkilötiedot siirrettyä suoraan rekisterinpitäjältä toiselle, jos se on teknisesti mahdollista.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin tutkija ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää rekisteröidyn edut, oikeudet ja vapaudet tai jos se on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi. Tutkija voi jatkaa henkilötietojesi käsittelyä myös silloin, kun sen on tarpeellista yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kohdassa kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsot, että henkilötietojesi käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä.

Yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Käyntiosoite: Ratapihantie 9, 6. krs, 00520 Helsinki

Postiosoite: PL 800, 00521 Helsinki

Vaihde: 029 56 66700

Faksi: 029 56 66735

Sähköposti: tietosuoja(at)om.fi

LIITE 5: HAASTATELUTUTKIMUKSEN SUOSTUMUSLOMAKE

Suostumus osallistua tutkimukseen

Tutkimuksen nimi: Jälkihuollon asiakkaiden kokemukset jälkihuollosta

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen *Jälkihuollon asiakkaiden kokemukset jälkihuollosta* liittyvään haastatteluun. Olen saanut tutkimusta koskevan tiedotteen (saatekirje & tietosuojailmoitus). Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta.

Tiedotteesta olen saanut myös selville tutkimuksen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä ja käsittelystä.

Olen saanut riittävät vastaukset kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Annan luvan itseäni koskevien, tutkimuksen kannalta tarpeellisten tietojen keräämiseen haastattelututkimuksen kautta. Tiedän, että kaikkia tutkimuksen osapuolia sitoo salassapitovelvollisuus. Kaikki kertomani käsitellään luottamuksellisesti ja siten, ettei henkilöllisyyttäni ole mahdollista selvittää lopullisesta tutkimusraportista.

Ymmärrän, että osallistuminen tähän tutkimukseen on vapaaehtoista ja voin perua suostumukseni tai keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen milloin tahansa ennen tutkimuksen päättymistä. Olen myös tietoinen siitä, että keskeyttämiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa.

Annan luvan siihen, että haastattelussa käyty keskustelu nauhoitetaan. Olen tietoinen siitä, että nauhoite poistetaan heti, kun tutkimusaineiston analysointi on tehty.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkimushenkilöksi.

Päivämäärä _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 6: ESIMERKKI TUTKIMUSAINEISTON REDUSOINNISTA, KLUSTEROINNISTA JA ABSTRAHOINNISTA

Taulukko tehty Tuomi & Sarajärven (2018, 124–126) ohjeistuksia noudattaen.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
"...on mielialaan vaikuttanu aika paljon että on semmonen henkilö koko ajan siinä että on tuki, --"	Tukihenkilön tarjoaman tuen vaikutukset mielialaan	Mielen hyvinvoinnin tukeminen	Psykososiaalinen tuki		
"Saan ihan tarpeeks tukee."	Tuen kokeminen riittäväksi	Positiiviset tunteet jälkihuollon tarjoamasta tuesta		Nuorille tarjottava tuki jälkihuollossa	
"Ihan hyvää se on itelle ollu ainakin, oon saanu kaiken mitä tarvii. On kuunneltu mitä tarvii."	Tuen kokeminen hyväksi ja tarpeet tyydyttäväksi	Positiiviset tunteet tarjotun tuen yksilöllisyydestä	Nuorille tarjottavan tuen merkitys		Toimivat jälkihuollon tukipalvelut
"Ois kiva jos nuorilla ois yhteisiä aktiviteetteja, sais vähä sellasta vertaistukee siitäki."	Toive vertaistuesta jälkihuollon palveluissa	Nuorten kokemusten perusteella esitetyt toiveet	Kehittämisideat jälkihuollon kehittämiseen	Jälkihuollon tuen kehittäminen	

LIITE 7: TUTKIMUSLUPA

Savonia-ammattikorkeakoulu

Tutkimuslupahakemus

1 (2)

2.6.2023

<i>Hakijoiden tiedot</i>	
<i>Nimi: Hanna Korhonen</i>	
<i>Osoite:</i>	
<i>Puhelinnumero:</i>	
<i>Sähköposti:</i>	
<i>Nimi: Veera Ohtonen</i>	
<i>Osoite:</i>	
<i>Puhelinnumero:</i>	
<i>Sähköposti:</i>	
<i>Työn (tutkimuksen, opinnäytetyön) tekijät</i>	Hanna Korhonen & Veera Ohtonen
<i>Tutkinto-ohjelma</i>	Sosionomin tutkinto-ohjelma
<i>Työn (tutkimuksen, opinnäytetyön) ohjaaja/ohjaajat</i>	Auli Pohjolainen
<i>Työn (tutkimuksen, opinnäytetyön) nimi</i>	Jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia jälkihuollosta
<i>Työn tavoitteet/ Tutkimusongelma</i>	<p>Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden kokemuksista jälkihuollon palveluista. Tavoitteena on myös saada selville asiat, jotka ovat toimivia ja hyödyllisiä sekä asiat, jotka eivät ole olleet hyödyllisiä jälkihuollon palveluissa ja näin ollen saada uutta tietoa tutkittavien kokemusten perusteella.</p> <p>Tutkimuskysymyksiä ovat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Millaisiin asioihin nuoret kokevat tarvitsevänsä tukea itsenäistymisvaiheessa? 2. Millainen tuki auttaa nuorta itsenäistymisvaiheessa? 3. Miten itsenäistymisvaiheessa saatavaa tukea pitäisi kehittää?
<i>Tarvittavien tietojen/ aineistojen määrittely. Kuvaava tarkasti, mitä tietoja tarvitaan, keneltä tiedot tarvitaan sekä kuinka tiedot/ aineisto on tarjottu hankkija/ kerätty.</i>	<p>Tiedot tutkimusta varten kerätään toimeksiantajayksiköiden (Familiar asumis- palvelu Oiva/Avopalvelut Ylä-Savo & Avopalvelut Uusimaa) asiakkailta. Tiedonkeruu tapahtuu Webropol-kyselyllä sekä haastatteluilla.</p> <p>Tutkimuksessa kerätään tietoa asiakkaiden kokemuksista jälkihuollon palveluista ja niiden toimivuudesta.</p> <p>Tutkimuksessa kerättävät henkilötiedot ovat asiakkaan asuinpaikkakunta, ikä sekä elämäntilanne. Asiakkaan asuinpaikkakunta on oleellinen tutkimuksen kannalta siksi, että toimeksiantajan tutkimukseen osallistuvat yksiköt ovat eri paikkakunnilta. Kun asuinpaikkakunta on tiedossa, on helpompaa määrittellä kummasta yksiköstä</p>

2.6.2023

	asiakkaan kokemukset ovat. Asiakkaan ikä on oleellinen tutkimuksessa siksi, että sen avulla on mahdollista selvittää myös asiakkaan asiakkuuden kesto. Iän tiedusteleva liittyä vahvasti kysymykseen asiakkuuden alkamisesta. Asiakkaan elämäntilanteesta tiedusteleva auttaa ymmärtämään asiakkaan tilanteen muutosta jälkihuollon tukipalveluiden aikana. Elämäntilanteeseen liittyen tiedustellaan asiakkaan tuen tarvetta ennen jälkihuollon palveluja sekä jälkihuollon palveluiden aikana.		
<i>Suunniteltu aikataulu:</i>	Tutkimus on tarkoitus suorittaa tutkimusluvan myöntämisaikajankohdan mukaan kesä- ja heinäkuun vaihteessa. Tutkimusaineiston analysointivaihe alkaa heti, kun aineiston keruu on valmis. Tutkimuksen lopullinen raportti julkaistaan joulukuussa.		
<i>Päätöksentekijä täyttää</i>	<i>Tutkimuslupa myönnetään</i>	☒	<i>Tutkimuslupaa ei myönnetä</i>
	<i>Perusteet, mikäli tutkimuslupaa ei myönnetä.</i>		
<i>Päätöksentekijä täyttää</i>	<i>Mahdolliset tarkentavat ohjeet tai kommentit hakijalle.</i>		
<i>Päätöksentekijän nimi ja päivämäärä</i>	 <i>Tommi Holopainen 7.6.2023</i>		

Opinnäytetoissa ja muissa tutkimuksissa tulee noudattaa EU:n yleistä tietosuojasetusta (GDPR) sekä Suomen tietosuojalakea. Jos tutkimuksessa kerätään henkilötietoja (vastaajaa yksilöiviä tietoja, esim. nimi, ikä, sukupuoli, asuinpaikka, ammatti), tulee tutkimuksen tekijän valmistella tutkimukseen osallistuvilla tietosuojailmoitus. Henkilötietoja ovat sellaiset tiedot, joiden perusteella henkilö voidaan tunnistaa suoraan tai välillisesti esimerkiksi yhdistämällä yksittäinen tieto johonkin toiseen tietoon, joka mahdollistaa tunnistamisen. Tutustu Repun opinnäyteosion tietosuojaohjeeseen ja tee ilmoitus hyödyntäen tietosuojailmoitus-pohjaa. Liitä tietosuojailmoitus tähän hakemukseen. **Henkilötietojen kerääminen on sallittua ainoastaan, mikäli se on tutkimuksen kannalta välttämätöntä.**

Tutkimusluvan myöntämisen ja tietojen/aineiston hankkimisen tai luovuttamisen ehtona on se, että tutkimuksen/opinnäytetyön tekijä sitoutuu huolehtimaan tietojen käsittelystä ottaen huomioon henkilötietojen käsittelyä ja yksityisyyden suojaa koskevan lainsäädännön. Tutkimuksen tekijä on velvollinen käyttämään tietoja/aineistoa luottamuksellisesti ja ainoastaan tähän hakemukseen liittyvän tutkimuksen tekemiseksi sekä turvaamaan tutkimukseen osallistuvien henkilöiden intimitettiin ja anonymiteetin.